

**Emlékeztető**  
**A Civilisztikai Kollégiumvezetők**  
**2015. november 9-10. napján a Magyar Igazságügyi Akadémián tartott**  
**Országos Értekezletről**

(kivonat)

**II.**

Ezt követően a Tanácskozás résztvevői a **folytatódó devizahiteles érvénytelenségi perekkel kapcsolatos problémákkal** foglalkoztak. A résztvevők többsége az elhangzott előadásokkal az alábbi tartalom szerint értett egyet.

**A.**

A Tanácskozás résztvevői megvitatták **Dr. Pomeisl András József** kúriai főtanácsadó által készített, „**A 2014. évi XXXVIII. törvény hatálya alá tartozó fogyasztói kölcsönszerződések érvénytelenségével kapcsolatos egyes anyagi jogi vonatkozású gyakorlati kérdések**” című vitaanyagot.

**I. A 2/2014. PJE határozat 1. pontjának értelmezése**

**1. Mitől függ, hogy az árfolyamkockázat tisztességtelensége esetén a szerződés részlegesen, vagy teljesen érvénytelen?**

*1.1. Ha a fogyasztó*

- *a jogszabály által előírt tájékoztatást nem kapta meg, vagy*
- *az árfolyamkockázat korlátlan viselésének szerződési rendelkezése a fogyasztó számára a pénzügyi intézménynek felróható okból nem volt világosan felismerhető, illetve érthető, vagy*
- *a szerződés egyértelmű megfogalmazása, a megfelelő tartalmú kockázatfeltáró nyilatkozat ellenére a szerződéskötés során a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatás alapján alappal gondolhatta úgy, hogy az általa viselendő árfolyamkockázat nem valós, annak nincs reális valószínűsége,*

*a fogyasztó az árfolyamkockázat viselésére nem kötelezhető, vagyis az árfolyamkockázat viselésére vonatkozó szerződési kikötés teljes egészében érvénytelen; mivel az árfolyamkockázat viselésére vonatkozó rendelkezés a szerződéses főszolgáltatás körébe tartozik, annak tisztességtelensége a szerződés egészének érvénytelenségét eredményezi.*

*1.2. Ha a szerződés egyértelmű megfogalmazása, a megfelelő tartalmú kockázatfeltáró nyilatkozat ellenére a szerződéskötés során a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatás alapján a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat bizonyos mértékben korlátozott (van egy maximuma), a fogyasztó csak ebben a korlátozott mértékben kötelezhető az árfolyamkockázat viselésére, ezt meghaladóan nem. Mivel a Banco Espanol-ügyben hozott*

*ítéletben kifejtettekre tekintettel a részleges érvénytelenség körében a tisztességtelenség a kikötés módosításával (a fogyasztót terhelő fizetési kötelezettség tisztességes mértékűre korlátozásával) nem küszöbölhető ki, továbbá mivel az árfolyamkockázat viselésére vonatkozó rendelkezés a szerződéses főszolgáltatás körébe tartozik, a szerződés ebben az esetben is teljes egészében érvénytelen. A szerződés érvényessé, illetve hatályossá nyilvánítása körében azonban a fogyasztó csak e meghatározott mértéket meghaladóan nem kötelezhető az árfolyamkockázat viselésére, ezért a jogkövetkezmények alkalmazása körében a tisztességtelenség jogkövetkezménye ebben az esetben – hatását tekintve – a részleges érvénytelenséggel egyenértékű.*

A 2/2014. PJE határozat 1. pontja értelmében a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezése, amely szerint az árfolyamkockázatot – a kedvezőbb kamatmérték ellenében – korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, a főszolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezés, amelynek a tisztességtelensége főszabályként nem vizsgálható, csak akkor, ha az általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó (a továbbiakban: fogyasztó) számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető; ha a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen, aminek következtében a szerződés részlegesen, vagy teljesen érvénytelen.

A jogegységi határozat indokolása utal arra, hogy „a Ptk. 205. §-ának (3) bekezdése értelmében a felek a szerződés megkötésénél együttműködni kötelesek, és tájékoztatniuk kell egymást a megkötendő szerződést érintő minden lényeges körülményről. Ezt az általános együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget fogyasztónak minősülő ügyféllel kötendő devizahitel nyújtására irányuló szerződés esetén - ide nem értve a pénzügyi lízingszerződést - a jelenleg már nem hatályos 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 203. §-a akként konkretizálja, hogy a pénzügyi intézménynek fel kell tárnia a szerződéses ügyletben az ügyfelet érintő kockázatot, amelynek tudomásul vételét az ügyfél aláírásával igazolja”.

Hivatkozással az Európai Unió Bírósága által a C-26/13. számú ügyben hozott ítéletben kifejtettekre kimondja, hogy a fogyasztó számára ténylegesen lehetőséget kell biztosítani a szerződés összes feltételének (67. pont) és a szerződéskötés következményeinek megismerhetőségére (70. pont). A fogyasztó alatt nem a konkrét fogyasztó értendő, hanem az „általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó” (74. pont). Azt pedig, hogy az ekként értelmezett fogyasztó képes volt-e értékelné az árfolyam változás rá nézve esetlegesen hátrányos gazdasági következményeit is, „a releváns ténybeli elemek összességére tekintettel” kell megállapítani, vagyis ebből a szempontból nem csak a szerződés tartalmának, szövegének van jelentősége, hanem a szerződéskötés során „közvetett reklámnak és tájékoztatásnak” is (74. pont). Az irányelv 4. cikk (1) bekezdése, valamint az azt átültető Ptk. 209. § (2) bekezdése szerint is egy szerződési feltétel tisztességtelenségének megítélésakor a szerződés megkötésére vezető minden körülményt - így a kapott tájékoztatást is - figyelembe kell venni.

A jogegységi határozat indokolása kifejezetten leszögezi, hogy „abban az esetben, ha a szerződés szövegéből és a pénzügyi intézmény által nyújtott tájékoztatásból egyértelműen

felismerhető volt az „átlagos fogyasztó” mércéjén keresztül megítélt konkrét fogyasztó számára, hogy az árfolyamkockázat korlátozás nélkül kizárólag őt terheli, és hogy az árfolyam rá nézve kedvezőtlen változásának nincs felső határa, a vizsgált kikötés tisztességtelenségét a Ptk. 209. § (5) bekezdésében foglaltakra tekintettel nem lehet megállapítani”.

Ezzel szemben, ha „a szerződés egyértelmű megfogalmazása, a megfelelő tartalmú kockázatfeltáró nyilatkozat ellenére a szerződéskötés során a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatás alapján a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az általa viselendő árfolyamkockázat nem valós, annak nincs reális valószínűsége, vagy az bizonyos mértékben korlátozott (van egy maximuma) ... a szerződés a nem megfelelő (téves, félreérthető, nem egyértelmű) tájékoztatással érintett rendelkezése tisztességtelen, amely a szerződés részleges vagy teljes érvénytelenségét eredményezi”. Az indokolás szerint ez az eset áll fenn, „ha a fogyasztó az árfolyamváltozás várható alakulásáról, maximális mértékéről a pénzügyi intézménytől, annak képviselőjétől konkrét, hitelt érdemlőnek tűnő, később azonban tévesnek, valótlannak bizonyult tájékoztatást kapott”.

A jogegységi határozat indokolása értelméből tehát a tájékoztatásból ki kell tűnnie, hogy

- 1.) az árfolyamváltozás hatására a törlesztőrészlet összege korlátozás nélkül (akár többszörösére is) megemelkedhet;
- 2.) az árfolyamváltozás iránya és mértéke előre nem állapítható meg, annak nincs felső határa;
- 3.) a fenti árfolyamváltozás lehetősége valós, vagyis a hitel futamideje alatt is bekövetkezhet.

A fentiekre tekintettel a tisztességtelenség megállapíthatóságának az alapja az, hogy az átlagos fogyasztó a kapott tájékoztatás alapján nem láthatta át azt: reális lehetősége áll fenn annak, hogy az árfolyam változásának hatására az általa teljesítendő szolgáltatás mértéke a hitel futamideje alatt akár korlátlanul is megnövekedhet, vagyis úgy vállalta az ügylet jellegéből eredő árfolyamkockázatot, hogy nem volt tisztában annak valós tartalmával.

Ha a fogyasztó az árfolyamkockázat valós tartalmáról nem kapott világos és érthető tájékoztatást, vagy olyan tartalmú tájékoztatást kapott, amelyből nem volt világos a kockázat korlátlanlansága és realitása, az árfolyam-kockázat telepítse teljes egészében tisztességtelen, vagyis a fogyasztó – a 93/13/EGK Irányelv 6. cikkének 1. bekezdése alapján – egyáltalán nem kötelezhető az árfolyamkockázat viselésére.

Más a helyzet akkor, ha a fogyasztó számára adott tájékoztatásból az átlagos fogyasztó számára az tűnhetett ki, hogy bár az árfolyamkockázat őt terheli, és megemelheti a fogyasztó által fizetendő szolgáltatás mértékét, azonban az árfolyamváltozás valós lehetőségére is tekintettel ez a kockázat – konkrétan meghatározott – korlátozott mértékben áll fenn; ebben az esetben az árfolyamkockázat e konkrétan meghatározott mértékig a fogyasztó számára világos volt, e mértékig az árfolyamváltozás viselését a fogyasztó annak valós tartalmának ismeretében vállalta, ezért az árfolyam-kockázat fogyasztóra telepítése csak e konkrét mértéket meghaladó részében tisztességtelen, vagyis a fogyasztó a 93/13/EGK Irányelv 6. cikkének 1. bekezdése alapján csak e mértéket meghaladóan nem kötelezhető az árfolyamkockázat viselésére.

Az árfolyamkockázat viselésére vonatkozó rendelkezés a szerződéses főszolgáltatást meghatározó szerződéses kikötés, ezért annak érvénytelensége a szerződés egészének

érvénytelenségét eredményezi; ez az érvénytelenségi ok azonban – az alább kifejtettek szerint – kiküszöbölhető, ezért a 6/2013. PJE határozat 4. pontja értelmében a szerződést – egyéb, ki nem küszöbölhető érvénytelenségi ok hiányában – érvényessé kell nyilvánítani.

Ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a fogyasztó az árfolyamkockázat viselésére egyáltalán nem kötelezhető, a szerződést olyan tartalommal nyilvánítja érvényessé, hogy a fogyasztót az árfolyamkockázat egyáltalán ne terhelje. Ha viszont az állapítható meg, hogy a fogyasztó csak egy konkrét mértéket meghaladóan nem kötelezhető az árfolyamkockázat viselésére, a szerződést olyan tartalommal nyilvánítja érvényessé, hogy az árfolyamkockázat e mértékig terhelje a fogyasztót, vagyis az átszámításra a hivatalos árfolyamon, illetve a banki középárfolyamon, de legfeljebb a tájékoztatásban „konkrét, hitelt érdemlőnek tűnő” módon megjelölt maximális árfolyamon kerüljön sor (részleges érvénytelenség).

## **2. Hogyan alakul a bizonyítási teher az árfolyamkockázat tisztességtelenségének megállapítása körében?**

*Az árfolyamkockázat valós tartalmára vonatkozó, konkrét és egyedi tájékoztatás megtörténtét és tartalmát a pénzügyi intézménynek kell bizonyítania.*

*A pénzügyi intézmény által csatolt, a fogyasztó által aláírt és a tájékoztatás lényeges tartalmát is rögzítő kockázatfeltáró nyilatkozattal szemben a fogyasztót terheli annak bizonyítása, hogy a tájékoztatás nem kapta meg, annak tartalma eltért a nyilatkozatban foglaltaktól, illetve a kiegészítő tájékoztatásra tekintettel alappal gondolhatta úgy, hogy az általa viselendő árfolyamkockázat nem valós, annak nincs reális valószínűsége, vagy az bizonyos mértékben korlátozott.*

A 2/2014 PJE határozat, illetve az Európai Bíróság C-26. számú ítéletének indokolása, továbbá a régi Hpt. korábban hatályban volt 203. §-a mögött meghúzódo jogalkotói szándék is abból indul ki, hogy az átlagos fogyasztónak az árfolyamkockázat valós tartalmával nem kell tisztában lennie, azt a pénzügyi intézménynek egyedileg, konkrétan el kell magyaráznia a fogyasztó számára.

Ennek a tájékoztatási kötelezettségnek a megfelelő teljesítését tehát elsődlegesen a pénzügyi intézménynek kell a perben bizonyítania. A régi Hpt. korábban hatályban volt 203. §-ának hatálya alá eső kölcsönszerződés esetén a pénzügyi intézmény alapvetően a kockázatfeltáró nyilatkozat csatolásával igazolhatja a tájékoztatás megtörténtének tényét; ha a kockázatfeltáró nyilatkozat konkrétan rögzíti a tájékoztatás lényeges tartalmát is, akkor egyben a tájékoztatás tartalmát is igazolja.

Ha a pénzügyi intézmény bizonyította a tájékoztatás megtörténtét és megfelelő tartalmát, akkor a fogyasztónak kell ezeket az állításokat ellenbizonyítás útján cáfolnia. Ha tehát kockázatfeltáró nyilatkozat igazolja a tájékoztatás megtörténtét és annak helyes tartalmát, a fogyasztót terheli annak bizonyítása, hogy a tájékoztatás nem történt meg, a tájékoztatás tartalma nem egyezett meg a kockázatfeltáró nyilatkozatban foglaltakkal, illetve hogy a „szerződéskötés során a pénzügyi intézménytől kapott [kiegészítő] tájékoztatás alapján a ... alappal gondolhatta úgy, hogy az általa viselendő árfolyamkockázat nem valós, annak nincs reális valószínűsége, vagy az bizonyos mértékben korlátozott (van egy maximuma)” [v. ö. 2/2014. PJE határozat 1. pontjához fűzött indokolás].

## **II. A teljes érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása:**

### **1. Az érvénytelen deviza alapú szerződés esetén a szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás esetén hogyan (milyen pénznemben, illetve milyen mértékben) kell meghatározni a kölcsönösszeget és az ügyleti kamatot?**

*1.1. Abban az esetben, ha az adott szerződés tekintetében az 2/2014. PJE határozat 1. pontjának harmadik bekezdésében megjelölt okból teljesen érvénytelen, és ezért a fogyasztó az árfolyam-kockázat viselésére nem kötelezhető, a szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítása esetén a tartozás tőkeösszegének a ténylegesen folyósított forintösszeget kell tekinteni, ügyleti kamatként pedig a szerződésben kikötött kamatfelár alapulvételével megállapított piaci forintkamatot kell alkalmazni.*

*Amennyiben a kamatfelár mértékét a szerződésben a felek kifejezetten nem rögzítették, a kamatfelárat akként kell megállapítani, hogy a szerződéskötéskor meghatározott ügyleti kamatból ki kell vonni a szerződéskötés napján a szerződésben kirovó pénznemként meghatározott devizanemre irányadó pénzüpiaci kamat mértékét. Az így képzett kamat-felárat kell hozzáadni a szerződéskötés napján a forintra irányadó pénzüpiaci kamat (HUF BUBOR) mértékéhez.*

*Ebben az esetben az érvényessé vagy hatályossá nyilvánított szerződés – minthogy a kirovó pénznem megváltozása miatt már nem minősül devizaszerződésnek – nem tartozik a 2014. évi LXXVII. törvény hatálya alá.*

*1.2. Abban az esetben, ha a bíróság azt állapította meg, hogy a fogyasztó csak egy konkrét mértéket meghaladóan nem kötelezhető az árfolyamkockázat viselésére („részleges érvénytelenség”), a szerződést – a tőkeösszeget és az ügyleti kamat mértékét meghatározó kikötés érintetlenül hagyásával – olyan tartalommal nyilvánítja érvényessé vagy hatályossá, hogy az árfolyamkockázat e meghatározott mértékig terhelje a fogyasztót, vagyis az átszámításra a hivatalos árfolyamon, illetve a banki középárfolyamon, de legfeljebb a tájékoztatásban „konkrét, hitelt érdemlőnek tűnő” módon megjelölt maximális árfolyamon kerüljön sor.*

*Ebben az esetben az érvényessé vagy hatályossá nyilvánított szerződés – mivel a kirovó pénznem nem változik meg – továbbra is devizaszerződésnek minősül, ezért a 2014. évi LXXVII. törvény hatálya alá tartozik, így a forintosítás határnapján a tartozást a 2014. évi LXXVII. törvényben meghatározott árfolyamon át kell számítani forintba, így a marasztalás – amely a forintosítás határnapját követően történik – forintban történik.*

*1.3. Abban az esetben, ha az adott szerződés nem a 2/2014. PJE határozat 1. pontjának harmadik bekezdésében megjelölt okból, hanem valamely más okból teljesen érvénytelen a szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítása esetén a forintosítás határnapjáig a szerződésben kikötött pénznemet kell kirovó pénznemként alapul venni. A forintosítás határnapján a tartozást a 2014. évi LXXVII. törvényben meghatározott árfolyamon át kell számítani forintba, így a marasztalás – amely a forintosítás határnapját követően történik – forintban történik.*

**1.1. A régi Ptk. 237. §-ának (2) bekezdése szerint, ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre**

hatályossá nyilvánítja. Az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség oka - különösen uzsorás szerződés, a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével - megszüntethető. Ezekben az esetekben rendelkezni kell az esetleg ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás visszatérítéséről.

A pénzkötelmek érvénytelensége esetén a jogkövetkezmények alkalmazása körében különleges kérdésként vetődik fel a szerződésben nyújtott szolgáltatások meghatározásának kérdése. A pénzkötelmek ugyanis valójában pénzérték-mennyiség szolgáltatásra irányulnak: a pénzérték mennyiségét a kirovó pénznem (ritkábban: kirovó jószág, pl.: búza, arany) határozza meg, míg a pénzérték hordozóját a lerovó pénznem; előbbivel tehát azt határozzuk meg, hogy mennyit kell szolgáltatnunk, utóbbival pedig azt, hogy konkrétan mit. Tekintettel arra, hogy a lerovó pénznemben megfizetett összeggel a szerződés teljesítése körében - általában a szerződésben meghatározott - kirovó pénznemben kifejezett értéket szolgáltatja a kötelezett, a szerződés érvénytelensége esetén felmerül, hogy a szerződésben kikötött kirovó pénznemben meghatározott összeg vagy a lerovó összegben meghatározott összeg szolgáltatására került-e sor.

A kérdés a kirovó pénznem meghatározásának kérdésével függ össze. Főszabályként elsődlegesen a felek megállapodása határozza meg a kirovó pénznemet (t. i. milyen összegben határozták meg a tartozást), de ennek hiányában általában a fizetés pénzneme lesz a kirovó pénznem („a leolvasott összeg” válik a tartozás gerincévé). A valós kérdés tehát az, hogy a felek kirovó pénznemre vonatkozó, az érvénytelen szerződésbe foglalt megállapodása alkalmazható-e a kirovó pénznem meghatározására a szerződés érvénytelenné vagy hatályossá nyilvánítása esetén.

E körben a dogmatikailag egyszerűbb kérdést az érvényessé nyilvánítás veti fel. Mivel a szerződés érvényessé nyilvánítás esetén a bíróság csak az érvénytelenségi ok kiküszöböléséhez szükséges mértékben módosíthatja az érvénytelen szerződés tartalmát, ezért ha a kirovó pénznem meghatározására vonatkozó kikötés tekintetében nem áll fenn konkrét érvénytelenségi ok, a szerződést a bíróság az érvénytelen szerződésben meghatározott kirovó pénznem alkalmazásával nyilvánítja érvényessé.

Hatályossá nyilvánítás esetén a szerződést a bíróság a határozathozatalig terjedő időre nyilvánítja hatályossá; bár a Ptk. 237. §-a (2) bekezdésének szövegéből nem következik, hogy a bíróság a szolgáltatások szerződésben kikötött mértékét az elszámolás (ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás értékének meghatározása) körében ne vizsgálhatná felül, a bírósági gyakorlat az elszámolás körében – ha az a Ptk. 201. §-át nem sérti – a szerződésben meghatározottakból indul ki, a szolgáltatások értékét a felek által meghatározottak alapulvételével határozza meg, vélelmezve, hogy a szerződésben kikötött szolgáltatás és ellenszolgáltatás értéke nem feltűnően aránytalan, így ha a szolgáltatásért a szerződésben kikötött ellenszolgáltatást teljesítették, nincs ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás, amelynek visszatérítéséről rendelkezni kellene. Ebből a gyakorlatból az következik, hogy ha a kirovó pénznem meghatározására vonatkozó kikötés tekintetében nem áll fenn konkrét érvénytelenségi ok, a szerződést a bíróság az érvénytelen szerződésben meghatározott kirovó pénznem alapulvételével nyilvánítja hatályossá, és ennek alapulvételével rendelkezik az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás visszatérítéséről.

1.1. A deviza alapú szerződések esetén azonban fennállhat annak lehetősége, hogy a kirovó pénznem meghatározására vonatkozó kikötés a 2/2014. PJE határozat 1. pontjában foglaltak alapján teljes egészében érvénytelen. Ebben az esetben a szerződés érvényessé, illetve hatályossá nyilvánítása esetén a feleknek a kirovó pénznemre vonatkozó megállapodása nem vehető figyelembe, vagyis a tartozás mértékét a lerovó pénznem alapulvételével lehet meghatározni. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a kölcsön összegét a ténylegesen a fogyasztó rendelkezésére bocsátott forintösszegben kell meghatározni, a fogyasztót a szerződés alapján terhelő, idegen pénznemben tételes összegben meghatározott költségek, díjak és jutalékok összegét pedig a szerződés megkötésekor érvényben lévő MNB hivatalos árfolyam alapulvételével forintba kell átszámolni, és a tartozásokat és teljesítéseket is forintban kell elszámolni.

A szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítása ugyanakkor nem járhat azzal a következménnyel, hogy a felek közti szerződési egyensúly olyan mértékben és módon boruljon fel, hogy a jogviszonyban a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között feltűnő értékaránytalanság alakuljon ki. A kirovó pénznem megváltozása azonban – az ügyleti kamat mértékének változatlanul hagyása mellett – ezzel a következménnyel jár, hiszen az ügyleti kamat meghatározása mindig *az adott pénznemre irányadó* általános kamatszint alapulvételével történik. Az adott pénznemre irányadó referencia-kamat szintjétől való eltérés – az ún. kamatfelár – a felek megállapodásának tárgya, amely a feleknek az ügylettel kapcsolatos üzleti várakozásait, az ügylet kockázatával kapcsolatos várakozásait tükrözi. A kamatfelár fejezi ki tehát leginkább azt, hogy a kölcsönnyújtás ellenszolgáltatásaként mit tartottak a felek – az irányadó kamatszintekhez képest – értékarányos ellenszolgáltatásnak.

A fentiekre tekintettel a szerződés érvényessé, illetve hatályossá nyilvánítása körében a kirovó pénznem megváltozása esetén a bíróságot az a kötelezettség is terheli, hogy az ügyleti kamat mértékét – az adott pénznemre irányadó kamatszint és a kamatfelár alapulvételével – módosítsa. Ez konkrétan azt jelenti, hogy ha a kirovó pénznem a forint válik, akkor ügyleti kamatként az irányadó forintkamat (pl. ha szerződésben a devizára irányadó pénzügyi kamat figyelembevételét kötötték ki, akkor a forintra vonatkozó pénzügyi kamat, a HUF BUBOR) szerződéskötéskori értékének kamatfelárral növelt mértékét kell figyelembe venni. Ha a szerződésben a felek a kamatfelár mértékét kifejezetten nem jelölték meg, annak mértékét akként kell a bíróságnak kiszámolnia, hogy a szerződéskötéskor meghatározott ügyleti kamatból ki kell vonni a szerződésben kikötött devizanemre a szerződéskötéskor irányadó pénzügyi kamat mértékét (pl.: CHF LIBOR-t), hiszen tipikusan ez a figyelembe vett általános kamatszint, amelyre tekintettel az ügyleti kamat mértékét meghatározzák.

A fentiekre tekintettel a szerződés az érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás körében meghatározott tartalommal már nem minősül deviza vagy devizaalapú szerződésnek, hiszen a kirovó pénznem a forint, és ehhez igazodik a kamatkikötés is, így arra a 2014. évi LXXVII. törvény 15/A. §-ára is tekintettel nem kell alkalmazni az 2014. évi LXXVII. törvény 10. §-ában foglalt rendelkezéseket.

1.2. Abban az esetben, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a fogyasztó csak egy konkrét mértéket meghaladóan nem kötelezhető az árfolyamkockázat viselésére, a kirovó pénznem megváltoztatásának nincs indoka, hiszen a fogyasztó a szerződés megkötésekor az árfolyamkockázat viselését e korlátozott mértékig tudatosan vállalta, így a polgári jog alapelveivel, különösen a jóhiszeműség és tisztesség elvével ellentétes lenne, ha e

kötelezettsége alól a bíróság az érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás körében a pénzügyi intézmény rovására mentesítené. A bíróságnak tehát a szerződést olyan tartalommal kell érvényessé vagy hatályossá nyilvánítani, hogy e mértékig az árfolyamkockázat terhelje a fogyasztót, ezt meghaladóan azonban ne. Ez a gyakorlatban úgy oldható meg, ha az átszámításra vonatkozó kikötés akként rendelkezik, hogy az átszámításra a hivatalos árfolyamon (banki középárfolyamon), de legfeljebb a tájékoztatásban „konkrét, hitelt érdemlőnek tűnő” módon megjelölt maximális árfolyamon kerüljön sor.

Tekintettel arra, hogy e „módosítás” folytán a kirovó pénznem nem változik meg, az egyéb feltételek – így a tőkeösszeg meghatározásának, az ügyleti kamat mértékének – módosítására sincs indok. E szerződés változatlanul deviza vagy devizaalapú szerződésnek minősül, így arra a 2014. évi LXXVII. törvény 15/A. §-ára tekintettel alkalmazni kell az 2014. évi LXXVII. törvény 10. §-ában foglalt rendelkezéseket.

Ez a jogszabályi rendelkezés nem sérti a fogyasztói jogokat, hiszen nem az érvénytelen kikötésre alapítottan kötelezi a fogyasztót további árfolyamkockázatból eredő többletfizetésre, hanem – a 6/2013. PJE határozat 7. pontjának szellemében – a régi Ptk. 226. § (2) bekezdése alapján – az utólagos, a felek által előre nem látható rendkívüli mértékű árfolyamnövekedésre tekintettel – a szerződés jogszabállyal történő módosítása körében osztja újra a jövőre nézve a fogyasztó és a pénzügyi intézmény között az érvényessé vagy hatályossá nyilvánított szerződésben meghatározott tartalommal megosztott árfolyamkockázatot. Ez az eset csak annyiban különleges, hogy ebben az esetben a szerződés változatlan tartalommal történő teljesítése nem a fogyasztó, hanem a pénzügyi intézmény lényeges jogos érdekét sértené.

1.3. Ha a kirovó pénznem meghatározására vonatkozó kikötés nem a 2/2014. PJE határozat 1. pontjában foglaltak alapján, hanem más okból érvénytelen, akkor az érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás körében kirovó pénznemnek a szerződésben kikötött pénznemet kell figyelembe venni, és ennek alapulvételével kell elszámolni. Figyelembe kell azonban venni, hogy a legújabb jogszabályi változás alapján a forintosítás az érvénytelen szerződésekre is kiterjed, így a forintosítás napjával a devizában fennálló tartozást a törvényben meghatározott árfolyamon át kell számítani forintra, és ezt követően forintban kell elszámolni, illetve a feleket marasztalni.

## **2. Az érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás esetén milyen módon kell figyelembe venni azokat a kikötéseket, amelyek – ha a szerződés nem lenne teljesen érvénytelen – részlegesen érvénytelennek minősülnének?**

*Mind az érvényessé, mind a hatályossá nyilvánítás esetén az elszámolás körében figyelmen kívül kell hagyni azokat a szerződéses kikötéseket, amelyeket önmagukban is a szolgáltatás/ellenszolgáltatás mértékére kiható, tartalmi érvénytelenségi ok érint (vagyis a szerződés érvényessége esetén részlegesen érvénytelenek lennének), míg a többi kikötést – forintban történő elszámolás esetén ide nem értve a kamatkikötést is – eredeti tartalma szerint kell figyelembe venni (hatályossá nyilvánítás esetén a határozathozatalig terjedő időszakban).*

A szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítása minden esetben a szerződés egészének érvénytelenségét eredményező érvénytelenségi okokra tekintettel történik; lehetséges azonban, hogy a szerződés olyan hibákban is szenved, amely a szerződés részleges



érvénytelenségét eredményeznék, ha maga az egész szerződés nem lenne érvénytelen.

A részleges érvénytelenség alapvető jogkövetkezményének a szerződés érvényessé, illetve hatályossá nyilvánítása esetén is érvényesülnie kell, így a szerződés egészének érvénytelensége sem járhat azzal a hatással, hogy a feleket az érvénytelen szerződéses rész tekintetében a szolgáltatás teljesítésének kötelezettség terhelje, illetve a teljesítés követelésére vonatkozó jogosultság illesse [v. ö. régi Ptk. 198. § (1) bekezdés].

A szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítása esetén tehát ki kell hagyni, illetőleg figyelmen kívül kell hagyni azokat a szerződési kikötéseket, amelyek a szerződés érvényességének esetén részlegesen érvénytelenek lennének, vagyis amelyek valamely konkrét, tartalmi érvénytelenségi okot valósítanak meg. Ez vonatkozik azokra a kikötésekre, amelyek a 2014. évi XXXVIII. törvény 3. és 4. pontja alapján érvénytelennek minősülnek, továbbá azokra, amelynek érvénytelenségére a fél alappal hivatkozik, illetve amelyeket a bíróság hivatalból észlel.

A 2014. évi XXXVIII. törvény 3. §-ában foglaltakra tekintettel tehát a szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítása esetén – ha az elszámolás devizában történik – a forintban teljesített összegeket (ideértve mind a folyósítás, mind a törlesztés körében teljesített összegeket) a régi Ptk. 231. §-ának (2) bekezdése alapján a teljesítés napján érvényes MNB hivatalos árfolyam – vagy ha a szerződés szerint az átszámítás a banki középárfolyam alapján történik ennek – alapulvételével kell átszámítani.

A 2014. évi XL. törvény 37/A. §-ának (1) bekezdése alapján az e kikötések „részleges” érvénytelenségéből adódó tartozatlan fizetést a 2014. évi XL. törvény szabályainak megfelelő alkalmazásával a fogyasztó javára túlfizetésként kell elszámolni, vagyis azt a teljesítés határnapjával a már esedékessé vált tartozások teljesítéseként, illetve – ha az esedékes tartozások maradéktalan teljesítése megtörtént – a még esedékessé nem vált tartozás jogszerű előteljesítéseként kell elszámolni. Ez az elszámolás adott esetben szakértő igénybevételét teheti szükségessé.

### **3. Akadályát jelenti-e a szerződés érvényessé nyilvánításának, ha a szerződésben további, a felek által nem hivatkozott és a bíróság által figyelembe nem vett érvénytelen kikötések is vannak?**

*Nem jelenti akadályát a szerződés érvényessé nyilvánításának, ha a szerződésben további, a felek által nem hivatkozott és a bíróság által nem észlelt érvénytelen kikötések vannak; ezek részleges érvénytelenségének megállapítása iránt a fél újabb pert indíthat, mert a szerződést érvényessé nyilvánító ítélet jogereje erre a kérdésre nem terjed ki.*

A kérdésben az érvénytelenség jogkövetkezményeit vizsgáló joggyakorlat-elemző csoport Összefoglaló véleménye (VI/5.) már állást foglalt, amelytől – új körülmények vagy újabb érvek felmerülése hiányában – nem indokolt eltérni.

Az érvénytelenségi perben a felek rendelkezési jogára az érvényessé nyilvánítás során is figyelemmel kell lenni, vagyis a bíró a szerződést csak a kérelem keretei között, az ott megjelölt érvénytelenségi okok tekintetében, illetve a hivatalból észlelt semmisségi okok vonatkozásában nyilváníthatja érvényessé, feltéve, hogy a fél kérte valamely további jogkövetkezmény levonását és az érvényessé nyilvánítás feltételei fennállnak.

A rendelkezési elvre, a kérelemhez kötöttségre és az anyagi jogerő-hatásra tekintettel tehát a szerződés érvényessé nyilvánítható akkor is, ha abban maradt további érvénytelen feltétel, de azt a fél a keresetében nem "kifogásolta", illetve arra a bíróság hivatalbóli észlelési kötelezettsége nem terjedt ki. Ebben az esetben sem az anyagi, sem az eljárásjog nem zárja ki azonban egy olyan újabb érvénytelenségi per indítását, amelyben egy korábban nem kifogásolt, illetve hivatalból nem észlelt érvénytelenségi okra hivatkozással kér további jogkövetkezményt. A keresettel nem érintett, illetve hivatalból nem észlelt, a szerződésben továbbra is benne maradó tisztességtelen szerződési feltételek nem képezik akadályát a szerződés érvényessé nyilvánításának. A bíróság tehát helyt adhat a kérelemnek abban az esetben is, ha ezzel érvényessé nyilvánítana egy olyan szerződést, amely tisztességtelen feltételt is tartalmaz.

#### **4. Akadályát képezheti-e a szerződés hatályossá nyilvánításának, illetve alapot adhat-e a részletfizetés engedélyezésére, ha a fél az ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás egyösszegű visszatérítésének teljesítésére nem képes**

*A teljesítőképesség vizsgálata nem tekinthető a hatályossá nyilvánítás alkalmazási feltételének. A teljesítőképesség hiánya hatályossá nyilvánítás esetén nem a hatályossá nyilvánítást kizáró feltétel, hanem a végrehajthatóság akadálya.*

*A hatályossá nyilvánítás kapcsán a részletfizetési kedvezmény engedélyezése körében nemcsak a kérelmező jövedelmi és vagyoni viszonyainak kell kiemelt jelentőséget tulajdonítani, hanem a jogosult teljesítéshez fűződő érdekének is.*

Kétségtelen, hogy az 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 4. pontja szerint az érvénytelen szerződés alapján kölcsönösen teljesített szolgáltatások visszatérítése is csak kölcsönösen és egyidejűleg történhet. Csak az a fél követelheti eredményesen a neki visszajáró szolgáltatást, aki egyben vállalja, hogy maga is visszatéríti a számára teljesített szolgáltatást és erre képes is. Egyfelől az ahhoz fűzött indokolásból egyértelmű, hogy a megállapítás csak az eredeti állapot helyreállítására vonatkozik, hiszen az eredeti állapot akkor áll helyre, ha „az érvénytelen szerződés alapján kölcsönösen teljesített szolgáltatások esetén ... a visszatérítés is kölcsönösen megtörténik”. Az indoklás ebből vezeti le azt, hogy „csak az a fél követelheti eredményesen a neki visszajáró szolgáltatást, aki a maga részéről is képes és kész az általa kapott szolgáltatás visszatérítésére. Ez tekintendő ugyanis a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelő joggyakorlásnak [Ptk. 4. § (1) bekezdés]”.

Másfelől a félnek a Pp. 217. § (3) bekezdésén alapuló kérelmét a hatályossá nyilvánítás anyagi jogi szabályaitól el kell választanunk. A Pp. 217. §-ában foglalt részletfizetési kedvezmény ugyanis elsősorban nem az anyagi jogi szabályok szerint részletekben vagy időszakonként visszatérően teljesítendő szolgáltatásokban való marasztalás körében alkalmazandó jogintézmény, hanem tipikusan éppen az anyagi jog szerint egyösszegben teljesítendő szolgáltatások részletekben történő teljesítésére ad lehetőséget. A részletfizetés engedélyezhetősége tehát független attól, hogy a fél az eredeti állapot vagy a hatályossá nyilvánítás anyagi jogi szabályai alapján egyösszegű teljesítésre köteles.

A részletfizetés engedélyezése körében azonban a PK 187. számú állásfoglalásnak megfelelően az eset összes körülményét figyelembe kell venni, így a felek méltányolandó érdekeit is mérlegelni kell. A Pp. 217. § (3) bekezdése értelmében ezért a részletfizetési

kedvezmény engedélyezése körében nemcsak a kérelmező jövedelmi és vagyoni viszonyainak kell kiemelt jelentőséget tulajdonítani, hanem a jogosult teljesítéshez fűződő érdekének is. Ez annyit jelent, hogy a bíróság nem hozhat olyan, a kérelmező adós számára egyoldalúan kedvező döntést, amely a jogosultnak nagyobb érdeksérelmet okozna, mint a részletfizetési kedvezmény mellőzése a kérelmező adósnak. A részletfizetési kedvezmény biztosításának feltételeként értékelni kell továbbá azt is, hogy mikor és milyen okokból keletkezett a tartozás, továbbá, hogy a lejárat után a kötelezett az önkéntes teljesítésre hajlandónak mutatkozott-e, valamint, hogy a kérelmező által indítványozott részletek a követelés teljes megtérülését az eredeti teljesítési határidőhöz képest mennyiben növelnék meg.

### **5. Mi az alkalmazandó jogkövetkezmény, ha a szerződés a régi Hpt. 213. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján érvénytelen?**

*A régi Hpt. 213.§ (1) bekezdés a) pontja szerinti érvénytelenség esetén a szerződés ugyan általában létrejött (a felek között van szóbeli vagy ráutaló magatartással kötött megállapodás a szerződés tárgya tekintetében), de alaki okból érvénytelen (ezt nem foglalták írásba). Ebben az esetben a szerződés érvényessé nyilvánításának van helye akként, hogy a bíróság a felek alaki okból érvénytelen, de létező megállapodása alapján rögzíti a szerződésben a szerződés tárgyát, és ennek alapulvételével számol el.*

A régi Hpt. 210. §-ának (1) bekezdése szerint a pénzügyi intézmény pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződést csak írásban vagy minősített elektronikus aláírással ellátott elektronikus okirat formájában köthet. Az írásban kötött szerződés egy eredeti példányát a pénzügyi intézmény köteles az ügyfélnek átadni. A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a) pontja szerint semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza a szerződés tárgyát. A Hpt. 213. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott tartalmi követelmény a 87/102/EGK Irányelv 4. cikke (3) bekezdése átültetéseként került a Hpt.-be, amely szerint „az írásba foglalt szerződésnek továbbá tartalmaznia kell a szerződés egyéb lényeges feltételeit”.

A régi Ptk. 205. §-ának (1)-(2) bekezdése szerint a szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre; a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges; nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyeket jogszabály rendez. A régi Ptk. 218. §-ának (1) bekezdése szerint, ha jogszabály vagy megállapodás írásbeli alakot rendel, legalább a szerződés lényeges tartalmát írásba kell foglalni. A régi Ptk. 217. § (1) bekezdése szerint az alakiság megsértésével kötött szerződés - ha jogszabály másként nem rendelkezik - semmis.

A kölcsönszerződés esetén a kölcsönösszeg, a futamidő és az ügyleti kamat meghatározása a szerződés lényeges tartalmi elemeit képezik, ennek hiányában a szerződés a Ptk. 205. §-ának (1)-(2) bekezdése értelmében nem jön létre. E körben ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy a Ptk. 205. §-a (2) bekezdésének második bekezdése szerint nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyeket jogszabály rendez.

A régi Hpt. 213. §-a (1) bekezdésének a) pontjában meghatározott kérdésben – a szerződés tárgyában, vagyis a kölcsönösszegben - való megállapodás hiányában tehát a szerződés nem jön létre. Ha viszont a felek között e vonatkozásban szóban vagy ráutaló magatartással

létrejött a megállapodás, a szerződés a Hpt. 210. §-ának (1) bekezdésére, a régi Ptk. 217. §-ának (1) bekezdésére, a régi Ptk. 218. §-ának (1) bekezdésére és a Hpt. 213. §-a (1) bekezdésének a) pontjára tekintettel semmis. Ha a megállapodás ráutaló magatartással jött létre, akkor a szerződés tárgya a tényleges teljesítés alapulvételével (mekkora összeget folyósítottak), illetve a körülmények mérlegelésével (pl.: mire irányult a hitelkérelem) állapítható meg.

Az alakiság megkövetelésének garanciális jellege van, és általában vagy azt a célt szolgálja, hogy a megállapodás, illetve nyilatkozat tartalma utóbb könnyen bizonyítható legyen (v. ö. régi Ptk. 242. § (2) bekezdés), vagy a hatóság részére az alaki vizsgálatot akarja lehetővé tenni (v. ö. régi Ptk. 365. § (3) bekezdés). Az e rendelkezésekkel kapcsolatos bírósági gyakorlat következetesen elzárkózott attól, hogy ilyen esetekben a szerződést a hiányzó alakiság pótlásával a szerződéskötés időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé nyilvánítsa, hiszen ez ezekben az esetekben nemcsak a felek érdekeit sérthetné, de az írásbafoglalás jogkövetkezményeinek alkalmazására hivatott bírósági vagy hatósági eljárás (bizonyítás, nyilvántartásba-vétel) rendjét is megzavarná.

A Hpt. 213. §-ában foglalt szabályozás célja azonban a fentiekől eltér: az egyik szerződő fél (a fogyasztó) számára akarja azt lehetővé tenni, hogy szerződéses jogait és kötelezettségeit át tudja tekinteni, és ennek alapján döntsön arról, hogy a szerződést ezzel a tartalommal megköti-e. E célra tekintettel különbséget kell tennünk aközött a két eset között, amikor a szerződés megkötésekor az írásban nem foglalt, bár a régi Ptk. 205/B. §-a alapján a szerződés részévé váló kikötés tartalmát a fogyasztó ténylegesen nem ismerte, illetve nem értette meg, és aközött, amikor a fogyasztó nyilvánvalóan tisztában volt a kikötés tartalmával, és annak jelentőségével, ezért – az írásba foglalása hiányában is – úgy kötötte meg a szerződést, hogy a kikötés tartalmát megfelelően mérlegelhette. Előbbi esetben a fogyasztó érdekséreleme az utólagos írásba foglalással nem orvosolható, így az érvénytelenség oka a szerződés utólagos írásba foglalása révén nem küszöbölhető ki; utóbbi esetben viszont – mivel az írásbafoglalás célja annak hiányában is megvalósult – nincs olyan érdeksérelem, amely az utólagos írásbafoglalás révén ne lenne elhárítható.

Ha a szerződés létrejött, akkor a felek között a szolgáltatás tárgya vonatkozásában is létrejött a megállapodás, a szerződés tárgya pedig a fogyasztó számára legkésőbb a másik fél általi teljesítéskor ismertté vált, így a fogyasztó érdekséreleme nem, csupán a tételes szabály megsértése állapítható meg; ebben a speciális esetben tehát a bíróság érvényessé nyilváníthatja a szerződést akként, hogy az érvényessé nyilvánított szerződésben kifejezetten meghatározza a szerződés tárgyát.

## **6. Mi az alkalmazható jogkövetkezmény, ha a Hpt. 213. §-a (1) bekezdése c) vagy d) pontjának megsértése állapítható meg?**

*1. A Hpt. 213.§ (1) bekezdés c.) pontja szerinti érvénytelenségi ok megállapításának az a jogkövetkezménye, hogy a szerződésben fel nem tüntetett járulékok a fogyasztóval szemben nem érvényesíthetők, késedelmi kamatként pedig a törvényes késedelmi kamat érvényesíthető; az ügyleti kamatra vonatkozó rendelkezés hiánya esetén a szerződés érvényessé nyilvánítható akként, hogy a kamat mértékét a bíróság állapítja meg a felek e körben szóban vagy ráutaló magatartással megkötött megállapodása, ennek hiányában a régi Ptk. 232. §-ának (3)*

*bekezdése alapján.*

*2. A Hpt. 213. § (1) bekezdés d.) pontja szerinti érvénytelenség jogkövetkezményeivel nem kell külön foglalkozni, mert az egyoldalú módosítással kapcsolatos kérdéseket a 2014. évi XXXVIII. törvény és a 2014. évi XL. törvény rendezi.*

1. A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontja szerint semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza a szerződéssel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékban kifejezett értékét. Ez a tartalmi követelmény a 87/102/EGK Irányelv 4. cikke (3) bekezdése átültetéseként került a Hpt.-be. E rendelkezés megsértése esetén alkalmazandó jogkövetkezmények meghatározása körében külön kell választanunk a kamat feltüntetésének elmaradását az egyéb járulékok feltüntetésének elmaradásától.

Az ügyleti kamat meghatározása a kölcsönszerződés lényeges eleme, így annak elmaradása esetén elvben még a szerződés létrejöttének kérdése is felvetődhet a régi Ptk. 205. §-ának (2) bekezdése alapján. A régi Ptk. 205. §-ának (2) bekezdése szerint azonban nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyeket jogszabály rendez. A régi Ptk. 232. §-ának (1) bekezdése értelmében a szerződéses kapcsolatokban – ha jogszabály kivételt nem tesz – kamat jár; a törvényes kamat mértékét a régi Ptk. 232. §-ának (3) bekezdése, a törvényes késedelmi kamat mértékét a régi Ptk. 301. §-a határozza meg.

Ha tehát a felek sem a bankkölcsön ügyleti kamatának (késedelmi kamatának) mértékében, sem a kamat kizárásában nem állapodtak meg, szerződésüknek a régi Ptk. 232. §-ának (1) bekezdése alapján részét képezi a régi Ptk. 232. §-ának (3) bekezdésében, illetve a régi Ptk. 301. §-ában meghatározott diszpozitív (szerződéspótló) szabály. Ha tehát az írásbeli szerződés az ügyleti kamatra vonatkozó rendelkezést nem tartalmaz, a szerződés létrejön ugyan, de az írásbafoglalás elmaradása miatt a kamatkikötés a Hpt. 213. §-a (1) bekezdésének c) pontja alapján érvénytelen.

Az ügyleti kamatra vonatkozó kikötés hiánya esetén a szerződés a régi Ptk. 217. §-ának (1) bekezdése, a régi Ptk. 218. §-ának (1) bekezdése alapján is, teljes egészében érvénytelen. Tekintettel azonban arra, hogy a felek az ügyleti kamat mértéke tekintetében vagy megegyeztek szóban vagy ráutaló magatartással, vagy azt diszpozitív szabály rendezi, az érvénytelenség oka kiküszöbölhető az által, ha a kamat mértékét írásban rögzítik; az érvényesség nyilvánítás a fogyasztó részére általában érdeksérelmet nem okoz, ezért a bíróság érvényessé nyilváníthatja a szerződést akként, hogy az érvényessé nyilvánított szerződésben kifejezetten meghatározza a kamatot.

A késedelmi kamatra vonatkozó rendelkezés – mivel az nem tartozik a szerződés lényeges tartalma körébe, vagyis a szerződés annak hiányában is teljesíthető – csak részleges érvénytelenséget okoz, ezért arra alkalmazható a 2/2014. PJE határozat 3. pontjában meghatározott elv, vagyis a kikötés érvénytelensége miatt annak helyébe a diszpozitív rendelkezés lép.

Az egyéb járulékok esetén a diszpozitív szabály befűződése nem jöhet szóba, és nincs olyan szabály sem, amely kényszerítőleg megkövetelné vagy vélelmezhetővé tenné ezek kikötését. A fogyasztónak ezért az ügylet megkötésekor nem kell számítani ezek kikötésére, így ha a felek ezek kikötésében kifejezetten nem állapodtak meg szóban vagy ráutaló magatartással, akkor e járulékok a fogyasztóval szemben nem érvényesíthetők. A járulékok tekintetében –

mivel azok nélkül a szerződés teljesíthető – a Hpt. 213. §-a (1) bekezdése c) pontjának megsértése kizárólag részleges érvénytelenséget okoz.

2. A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének d) pontja szerint semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza azon feltételeknek, illetőleg körülményeknek a részletes meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható, vagy ha ez nem lehetséges, az erről szóló tájékoztatást. Tekintettel arra, hogy a 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §-a alapján az ilyen kikötések tisztességtelennek minősülnek, azok hiánya nem eredményezheti a szerződés érvénytelenségét.

### **III. A felülvizsgált elszámolással kapcsolatos kérdések**

#### **1. Érinti-e a felmondás jogszerűségét, ha a felülvizsgált elszámolás alapján az tűnik ki, hogy a fizetési késedelemre alapított felmondás időpontjában az adós nem volt késedelemben?**

*A felmondás a szerződésben kikötött vagy a törvényben meghatározott felmondási ok fennállta hiányában érvénytelen (mert a felmondás joga a feltételek hiányában nem illette meg a szerződő felet), ezért ha az elszámolás alapján a felmondási ok megdőlt (pl. az adós nem esett késedelemben, késedelme nem éri el a felmondási okként megjelölt időt, stb.), akkor a kölcsönszerződés a felmondás érvénytelensége miatt nem szűnik meg.*

#### **2. Miként kell értelmezni a 2014. évi XXXVIII. törvény 29. §-ában foglalt azon rendelkezést, hogy a felülvizsgált elszámolás utóbb vitássá nem tehető, ha a folytatódó perben további, fizetési kötelezettséget keletkeztető kikötés érvénytelenségének megállapítására is sor kerül?**

*Ha tehát a szerződés a 2014. évi XXXVIII. törvény 3-4. §§-aiban hivatkozott érvénytelenségi októl eltérő, más okból is teljes egészében vagy részlegesen érvénytelen, az Elszámolási törvény 29. §-ában foglalt szabály akként alkalmazandó, hogy a bíróság nem állapíthatja meg a felülvizsgált elszámolástól eltérő összegben, illetőleg mértékben a tisztességtelenül felszámított árfolyamrés, tételes díjemelés, tételes költségemelés összegét, illetve a tisztességtelenül alkalmazott kamatemelés, %-os díj, költség emelés mértékét. Egyéb, a fizetésre kiható tartalmú kikötés részleges érvénytelenségének megállapítása ugyanis szükségképpen kihat a felülvizsgált elszámolás végeredményére.*

A 2014. évi XL. törvény 29. §-a szerint a Pénzügyi Békéltető Testület előtti eljárásban és a 23. § (1) bekezdése alapján lefolytatott nemperes eljárásban hozott jogerős, az elszámolás tárgyában született határozat más polgári eljárásban nem vitatható.

A 2014. évi XL. törvény 3-5. §§-aiból azonban egyértelműen kitűnik, hogy az elszámolás során kizárólag a 2014. évi XXXVIII. törvény 3-4. §§-aiban hivatkozott érvénytelenségi ok fennállta miatt keletkezett túlfizetés figyelembevételére van lehetőség, vagyis az elszámolás során a pénzügyi intézmény, a Pénzügyi Békéltető Testület, illetve a bíróság csak azt állapítja meg, hogy a fogyasztónak mekkora összeg jár vissza az árfolyamrés, illetve a tisztességtelen egyoldalú kamat, költség és díjemelés miatti túlfizetés jogcímén, és ennek elszámolását követően mekkora tartozás terheli a feleket.

Ebből okszerűen következik, hogy a 2014. évi XL. törvény 29. §-ában foglalt szabály is akként értelmezendő, hogy a felülvizsgált elszámolás csak e körben nem vitatható. Ha azonban a fél bizonyítani tudja, hogy más okból is többet teljesített, mint amelyre érvényes kötelezettsége alapján köteles lett volna, a felülvizsgálat elszámolásról szóló határozat nem akadályozza annak, hogy a bíróság összességében, végeredményét tekintve eltérő elszámolás alapján rendezze a felek jogviszonyát.

A felülvizsgált elszámolás léte annyiban korlátozza a bíróságot, hogy nem bírálhatja felül azt az árfolyamrés, illetve a tisztességtelen egyoldalú kamat, költség és díjemelést miatti túlfizetés jogcímén visszajáró összegek vonatkozásában. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bíróságnak az elszámolás során a tételesen meghatározott díjat, költséget érintő emelés, továbbá – feltéve, hogy a forintosítás időpontjáig devizában számol el – az árfolyamrés fejében visszajáró túlfizetést összegszerűen változatlanul, míg kamatemelés és a százalékos mértékben meghatározott költség, díj emelése tekintetében – mivel azok konkrét összege függ a tőketartozás összegétől – azonos százalékos mértékkel kell figyelembe vennie.

## B.

A Tanácskozás résztvevői megvitatták **Dr. Jójárt Eszter**, kúriai főtanácsadó által készített, „**A DH törvények hatálya alá tartozó szerződésekkel kapcsolatban előterjesztett érvénytelenségi keresetek elbírálásának anyagi jogi szempontjai**” című vitaanyagot.

### I. A részleges érvénytelenség

A szerződés részleges érvénytelensége – nem csupán tisztességtelen általános, illetve egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételek, hanem egyéb érvénytelenségi okok esetén is – csak akkor merülhet fel, ha a szerződésnek már megkötésétől kezdve jogi hibában szenvedő része a szerződés többi részétől jól elkülöníthető, és e rész hiányában a szerződés egésze nem dől meg. Vagyis fogyasztói szerződés esetén az érvénytelen rész nélkül is lehetséges a szerződés teljesítése [rég Ptk. 239. § (2) bekezdés], nem fogyasztói szerződés esetén pedig e rész nélkül is megkötötték volna a felek a szerződést [rég Ptk. 239. § (1) bekezdés]. Ha azonban az érvénytelen szerződési feltétel nélkül a fogyasztói szerződés nem teljesíthető, a nem fogyasztói szerződést a felek nem vagy pedig más tartalommal kötötték volna meg, akkor nem részleges, hanem már teljes érvénytelenségről van szó.

A részleges érvénytelenség a többségi álláspont szerint olyan önálló jogintézmény, amelynek értelmében a szerződés érvénytelenséggel nem érintett részei továbbra is fennmaradnak, megőrzik eredeti kötőerejüket. A részleges érvénytelenség lényege, „szankciós hatása” tehát az, hogy a szerződést a régi Ptk. 239. §-a értelmében ex lege mellőzendő („kihulló”) része nélkül kell a feleknek teljesíteniük: gyakorlatilag úgy, mintha a szerződés eredetileg is ezzel a „maradék” tartalommal jött volna létre. Ebből pedig egyrészt az következik, hogy részleges érvénytelenség esetén fogalmilag nem lehet helye olyan további érvénytelenségi jogkövetkezmény bíróság általi alkalmazásának, amely az érvénytelen rész ellenére történt teljesítést a szerződés felszámolására tekintettel rendezi (ez alapján kizárt az eredeti állapot helyreállítása vagy a hatályossá nyilvánítás), másrészt az érvénytelen rész bíróság általi érvényessé nyilvánítására sem kerülhet sor. A bíróság a felek szerződésébe alakító módon

azért nem avatkozhat bele, mert az a felek magánautonómiáját, szerződési szabadságát megengedhetetlenül sértené. Ám erre részleges érvénytelenség esetén nincs is szükség: a szerződés fogalmilag csak akkor lehet részlegesen érvénytelen, ha a „maradék” része alkalmas arra, hogy kötőerejét megőrizve teljesítésre kötelezze a feleket. Jogalakításra a bíróságnak érvényessé nyilvánítás címén tehát csak abban az esetben van törvényi felhatalmazása, ha a részleges érvénytelenség teljes érvénytelenségbe fordul át, mert az érvénytelensége miatt kihulló rész nélkül a fogyasztói szerződés nem teljesíthető, a nem fogyasztói szerződést pedig e tartalommal a felek nem kötötték volna meg.

Mindebből az következik, hogy a szerződés részleges érvénytelensége ellenére már szolgáltatott és ellenszolgáltatás nélkül maradt ún. tartozatlan szolgáltatás értékének megtérítésére csak a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján kerülhet sor [Ptk. 361. §].<sup>2</sup> A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása – a hatályossá és az érvényessé nyilvánítástól eltérően – nem eredményez jogalakítást, ám azokhoz hasonlóan marasztalást igen. Dogmatikailag pontatlan ezért a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdésének és 39. §-ának a megfogalmazása, mert a részleges és a teljes érvénytelenség között e tekintetben nem tesz különbséget. E törvényhozói pontatlanság azonban a felperes terhére nem lehet értékelhető. Amennyiben a kereseti kérelem a teljes érvénytelenségre hivatkozva kéri a további jogkövetkezmény levonását, ám a bíróság megítélése szerint a fél által kifogásolt, illetve a hivatalból észlelendő érvénytelenségi (semmisségi) ok csak a szerződés részleges érvénytelenségét eredményezi, az érvénytelenség jogkövetkezménye is csak a részleges érvénytelenséghez fűzött szankciós hatás lehet. A felperes keresetét ilyen esetben úgy kell tekinteni, hogy az a szerződés részleges érvénytelenségét eredményező érvénytelenségi ok ellenére történt, felülvizsgált elszámolás hatálya alá nem tartozó vagyonomozgás jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerinti rendezésére irányul. Ha azonban a felperes részleges érvénytelenség címén perel, ám a bíróság megítélése szerint az adott esetben nem részleges, hanem teljes érvénytelenség esete forog fenn, a részleges érvénytelenségre irányuló keresetet is el kell utasítani, ha a teljes érvénytelenség jogkövetkezményének levonását az erre vonatkozó tájékoztatást követően a fél nem kéri. Ez következik abból, hogy a részleges érvénytelenség fogalma és szankciós hatása a teljes érvénytelenségétől a többségi álláspont szerint eltér.

Ha a részleges érvénytelenség oka nem az árfolyamrés vagy a tisztességtelen egyoldalú kamat-, díj-, költségemelés, hanem egyéb olyan, a fogyasztó fizetési kötelezettségét eredményező ok,<sup>3</sup> amelynek „kihullása” a szerződést nem teszi teljesíthetlenné, akkor az ezen érvénytelen kikötés alapján történt fogyasztói teljesítések perbeli rendezése a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) és 39. §-a alapján lehetséges. E vagyonejtőlódás rendezése – a fentebb írtak értelmében – a jogalap nélküli gazdagodás régi Ptk. szerinti szabályai alkalmazásával történik, úgy azonban, hogy a bíróságnak figyelemmel kell lennie az egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések forintba átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2015. évi CXLV. törvény 28-29. §-ára is. A 2015. évi CXLV. törvény 28. §-a a 2014. évi XL. törvényt kiegészíti egy 37/A. §-sal, 29. §-a pedig a 2014. évi LXXVII. törvényt egy 15/A. §-sal. E kiegészítő szabályok értelmében a fogyasztó által a pénzügyi intézménynek az érvénytelen szerződéses rész alapján a forintostásig megfizetett, devizában kalkulált többletösszeget – az árfolyamrés kétszeri elszámolásának tilalma miatt – csökkenteni kell az árfolyamrésszel, és ekként kell azt a fogyasztó javára túlfizetésként (előtörlesztésként) betudni. A szerződés részleges érvénytelenségét eredményező szerződési



rész alapján a fogyasztó által törlesztett olyan többletösszegeből viszont már nem kell kivonni az árfolyamrést, amelynek törlesztése a forintosítástól a marasztalásról rendelkező határozat meghozataláig terjedő időszakra esett, hiszen a forintosítás értelmében a szerződés egésze (így az érvénytelen kikötés alapján fizetett többletösszeg is) forintalapúvá vált. Vagyis a jogalap nélküli gazdagodás szerinti elszámolás valójában a 2014. évi XL. törvény 3-5. §-a szerinti olyan elszámolást fog jelenteni, amelyre a 2014. évi LXXVII. törvény szerinti átváltási szabályokat is alkalmazni kell. Ehhez a perben elvégzendő elszámoláshoz a 2014. évi XL. törvény 38. § (6) bekezdése szerinti felülvizsgált elszámolást kell alapul venni akként, hogy az abban megállapított folyósított, illetve törlesztett összegekhez képest kell – ha szükséges, szakértő igénybevételével – meghatározni az újabb részleges érvénytelenséget eredményező szerződési rész alapján a fogyasztó által törlesztett, ám a részleges érvénytelenség miatt javára előtörlesztésként beszámítandó pontos marasztalási összeget. A végeredmény tehát az lesz, hogy a fogyasztói kölcsönszerződés részleges érvénytelenségét eredményező részei alapján már történt teljesítésekkel a fogyasztó jövőbeli törlesztőrészelei csökkennek és az így fennmaradó szerződés a 2014. évi LXXVII. törvény szerinti időponttal már nem devizaalapú, hanem forintalapú, érvénytelen elemektől megtisztított szerződésként él tovább.

## **II. A teljes érvénytelenség**

### **1. A teljes érvénytelenség esetén alkalmazható további jogkövetkezmények**

A DH törvények hatálya alá eső szerződések teljes érvénytelensége esetén – a régi Ptk. 237. §-ára és a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdésére tekintettel – további jogkövetkezményként vagy az érvényessé vagy a hatályossá nyilvánítás alkalmazása kérhető. A többségi álláspont szerint mind az érvényessé, mind a hatályossá nyilvánítás csak a szerződés teljes érvénytelensége esetén alkalmazható olyan további jogkövetkezmény, amely jogalakítás és – többnyire – marasztalás is egyben.

### **2. Az érvényessé nyilvánítás tartalma**

#### **a) Jogalakítás**

Az érvényessé nyilvánítás a bíróság olyan ex tunc hatályú konstitutív (jogalakító) döntése, amelynek célja a szerződés teljes érvénytelenségét eredményező érvénytelenségi ok – szerződés megkötésére visszamenőleges – kiküszöbölésével a szerződés fenntartása. Az érvényessé nyilvánítás szerződésmódosítást eredményez, de annak jogszabályi alapja, feltételrendszere és időbeli hatálya sem azonos a régi Ptk. 241. §-a szerinti szerződésmódosításával.

Az érvényessé nyilvánításra a régi Ptk. 237. § (2) bekezdése alapján az alábbi anyagi és alaki jogi feltételek együttes fennállása esetén van lehetőség a bíróságnak:

- a fél a teljes érvénytelenség valamely további jogkövetkezményének levonását (viszont)keresetében kérte (nem feltétel azonban, hogy a fél kérelme kifejezetten az érvényessé nyilvánításra irányuljon),
- a teljes érvénytelenséget eredményező okot a fél kérelmében megjelölte vagy az olyan nyilvánvaló semmisségi ok, amelyet a bíróságnak hivatalból kell észlelnie (az azonban a

rendelkezési elvre, a kérelemhez kötöttségre és az anyagi jogerő-hatásra tekintettel nem feltétel, hogy a bíróság a szerződés valamennyi, a fél kérelmében nem szereplő, illetve a bíróság által hivatalból nem észlelendő érvénytelen részét kiküszöbölje [lásd részletesen: Az érvénytelenség jogkövetkezmenyeinek alkalmazhatósága kölcsönszerződéseknél tárgykorú joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye VI/5. pontjában szereplő többségi álláspont],

- a teljes érvénytelenséget eredményező ok megszűnt (a konvalidálódás felek akaratától függő és attól független esetei) vagy az kiküszöbölhető,
- a felek akarata az érvényessé nyilvánítást nem zárja ki, mert az a szerződéses jogviszony fenntartására irányul (a felek perbeli nyilatkozatai utalhatnak ennek ellenkezőjére, így valamennyi félnek az érvényessé nyilvánítással szembeni perbeli tiltakozása az érvényessé nyilvánítást kizáró ok),
- az érvényessé nyilvánítást az egyedi eset egyéb körülményeinek jellege sem zárja ki (pl. vizsgálni kell e tekintetben, hogy az érvénytelen szerződés alapján milyen mértékben történt teljesítés, a teljesítést követően mi lett a szolgáltatások sorsa, a szerződés megkötése óta eltelt hosszabb idő és az ezalatt bekövetkezett, a felek helyzetét érintő változások az érvényessé nyilvánítást megakadályozzák-e [6/2013. PJE határozat 4. pontja és annak indokolása, 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 5. pontja és annak indokolása].

Az érvényessé nyilvánított szerződést – annak ex tunc hatályú bírói módosítása folytán – úgy kell tekinteni és teljesíteni, mintha az eleve az ítéletben foglaltaknak megfelelő tartalommal, érvényesen jött volna létre. Az érvényessé nyilvánítás alapján kialakult tartalom irányadó a tekintetben is, hogy a konstitutív döntést megelőzően teljesített szolgáltatások jogi sorsa hogyan alakul.

#### b) Marasztalás

Az érvényessé nyilvánítás szükségképpen jogalakítási eleme mellett a marasztalási elem esetleges, utóbbira csak akkor kerülhet sor, ha a szerződés teljes érvénytelensége ellenére már történt a felek között teljesítés. Mivel azonban a DH törvények hatálya alá eső szerződések speciális időbeli vetülete elvben is kizárja, hogy a szóban forgó szerződések alapján teljesítésre még ne került volna sor, a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-a megalapozottan rendelkezik úgy, hogy az érvényessé nyilvánításra (az a szerinti jogalakításra) tipikusan csak marasztalással egyidejűleg van lehetőség.<sup>4</sup> Ez azonban a felperesre nem azt a kötelezettséget rója, hogy a felperesnek a saját marasztalását kellene kérnie, hanem csak azt, hogy a felperesnek a jogalakítási kereset körében határozott kérelmet kell előterjesztenie, megjelölve, hogy a szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítását kéri-e, azt pontosan milyen tartalommal kéri, majd a felülvizsgált elszámolás adatainak alapul vételével, a 2014. évi XL. törvény 3-5. §-aiban meghatározott elszámolási szabályok alkalmazásával – a tényekre és bizonyítékokra is kiterjedően – le kell vezetnie a felek közötti elszámolást, és ennek eredményét közölnie kell abban az esetben is, ha a végeredmény szerint a felperes tartozik az alperesnek [2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdés, 37/A. § (1) bekezdés, Pp. 121. § (1) bekezdés c) pont].

c) Érvényessé nyilvánítás esetén történő marasztalás a DH törvények hatálya alá tartozó olyan szerződések vonatkozásában, amelyek teljes érvénytelenségéhez nem a 2/2014. PJE határozat 1. pontja szerinti érvénytelenségi ok vezet

Az érvényessé nyilvánítás esetén történő marasztalás tartalma kétféle lehet, attól függően, hogy a szerződés teljes érvénytelenségének az oka az árfolyamkockázatról szóló tájékoztatás tisztességtelensége-e (2/2014. PJE határozat 1. pontja) vagy pedig más ok (pl. a fogyasztó cselekvőképzetlensége, korlátozott cselekvőképessége). Az árfolyamkockázatról szóló tájékoztatás tisztességtelensége – az egyéb semmisségi okoktól eltérően – ugyanis kihat a szerződés kirovó pénznemére is: ebben az esetben a teljes érvénytelenség folytán a szerződés devizaalapú helyett forintalapú kölcsönszerződésnek lesz tekinthető.

A nem a 2/2014. PJE határozat 1. pontjában szereplő okok miatt teljesen érvénytelen szerződés – a 2014. évi LXXVII. törvény szerinti forintosítás időpontjáig – megőrzi devizaalapúságát, így az érvényessé nyilvánítása során a bíróságnak a fenti 2. a) és b) pontban foglalt régi Ptk.-beli és Pp.-ből fakadó követelményeken túl

- a 2014. évi XL. törvény alapján a pénzügyi intézmény által a fogyasztónak már teljesített elszámolásra, és

- a 2014. évi LXXVII. törvény szerinti forintosításra és kamatszabályozásra

is figyelemmel kell lennie az egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések forintra átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2015. évi CXLV. törvény 28-29. §-a szerint meghatározott módon.

A kétszeres elszámolás tilalmának való megfelelést a hivatkozott törvénymódosítás technikailag úgy kívánja elősegíteni, hogy előírja a bíróság számára, hogy az érvényessé nyilvánítás keretében a perbeli marasztalás során

- vegye figyelembe a 2014. évi XL. törvény 38. § (6) bekezdése szerinti elszámolást, valamint

- maga is alkalmazza a 2014. évi XL. törvény 3-5. §-ában foglalt elveket, továbbá

- a 2014. évi LXXVII. törvény új 15/A. §-a szerint meghatározott átváltási árfolyamot és kamatszabályt.

E kívánalomnak a bíróság úgy tud eleget tenni, ha a szerződést – a fél kérelmének keretei között, a nyilvánvaló semmisségi okok hivatalbóli észlelési kötelezettségére is tekintettel –, abból a szempontból vizsgálja, hogy abban szerepel-e olyan, a fogyasztó fizetési kötelezettségével járó érvénytelenségi ok, amely túlmutat az árfolyamrés, illetve a tisztességtelen egyoldalú kamat-, költség-, és díjemelés miatti részleges érvénytelenségen, és az annak alapján megtörtént felülvizsgált elszámoláson.

Ha szerepel ilyen fizetési kötelezettséget eredményező érvénytelenségi ok, és az maga teljes érvénytelenséget eredményez, vagy ugyan maga csak részleges érvénytelenségre vezet, ám mellette van a szerződésben olyan fizetési kötelezettséggel nem járó, teljes érvénytelenségre vezető érvénytelenségi ok is, amelynek kiküszöbölésével a szerződés érvényessé nyilvánítható, akkor a bíróságnak a teljes érvénytelenséget eredményező okot a pénzügyi intézmény marasztalásával egyidejűleg kell kiküszöbölnie. A részleges érvénytelenségre vezető ok kiküszöbölése ebben az esetben sem merül fel, mivel az ilyen hibában szenvedő kikötés ex lege kihullik a szerződésből. Annak azonban az ítélet rendelkező részéből

álláspontunk szerint ki kell tűnnie, hogy a szerződés végül milyen tartalommal marad fenn a részleges érvénytelenséget eredményező okok kihullását, a bírósági „szerződésalakítást” és a 2014. évi LXXVII. törvény 15/A. § (3) bekezdése érvényre juttatását (ex lege kamatmódosulás) követően. Az érvényessé nyilvánító határozat marasztaló rendelkezéseinek ellenben minden olyan fogyasztói túlfizetés előtörlesztésként való „beszámítására” ki kell terjedniük, amely érvénytelen kikötés alapján történt, függetlenül attól, hogy azok a szerződés teljes vagy részleges érvénytelenségét eredményezték-e. Fontos, hogy a marasztalási összeg meghatározásánál a forintosításáig terjedő időre teljesített fogyasztói túlfizetések összegéből le kell vonni az egyes tételekben szereplő árfolyamrésznek megfelelő összeget. Ezáltal lehet eleget tenni a kétszeri értékelés tilalmának. A forintosítást követően az árfolyamrész számítása, így a kétszeres értékelés veszélye fogalmilag nem merülhet fel.

Végül lehetséges egy olyan eset is, hogy az érvényessé nyilvánítandó szerződésben nem szerepel olyan – a felülvizsgált elszámolás körén túlmutató – egyéb fizetési kötelezettséggel járó érvénytelenségi ok (hanem az csak fizetési kötelezettséggel nem járó, teljes érvénytelenséget eredményező okot tartalmaz); ekkor érvényessé nyilvánítás címén legfeljebb csak jogalakítás történhet, marasztalásnak viszont nem lesz helye.

Ha pedig az érvénytelenségi ok csak olyan további, részleges érvénytelenséget eredményező oknak tekinthető, amely túlmutat az árfolyamrész, illetve a tisztességtelen egyoldalú kamat-, költség-, és díjemelés körén, akkor a felperes keresetét – mint többen a kevesebbet – részleges érvénytelenség iránti keresetként kell elbírálni. Vagyis úgy kell tekinteni, mint amely csak a részleges érvénytelenség figyelembe vételére és a pénzügyi intézménynek az ezzel kapcsolatos túlfizetések előtörlesztésként való marasztalására irányul a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint a felülvizsgált elszámolásra, a 2014. évi XL. törvény 3-5. §-aira és a 2014. évi LXXVII. törvény szerinti átváltási árfolyamra tekintettel.

### **3. A hatályossá nyilvánítás tartalma**

#### **a) Jogalakítás**

A hatályossá nyilvánításnak két fajtája képzelhető el aszerint, hogy annak alapján van-e helye a felek közötti elszámolásnak (marasztalásnak). A hatályossá nyilvánítás a bíróság olyan ex nunc hatályú konstitutív (jogalakító) döntése, amelynek célja a teljesen érvénytelen szerződésen alapuló felek közötti „szerződéses” jogviszony felszámolása

- a felek között az ítélethozatalig történt kölcsönös (egyenértékű) teljesítések elismerésével, jogalapjuk megteremtésével, vagy

- az ítélethozatal előtti időszakból fennmaradó, részben vagy egészben ellenszolgáltatás nélkül álló szolgáltatás, illetve a tartós jogviszonyt keletkeztető érvénytelen szerződés által a határozathozatal utáni időszakra ütemezett, hátralékos törlesztőrészek tőkerészének felek közötti olyan elszámolásával, amely magán a bírósági döntésen alapul.

Rögzíthető, hogy a fenti meghatározás szerinti mindkét esetre jellemző, hogy a konstitutív bírói döntéssel hatályossá nyilvánított szerződés a határozathozatal időpontját követően egyáltalán nem vált ki joghatást, hiszen a hatályossá nyilvánítás a még fennálló szerződéses jogviszony felszámolására irányuló érvénytelenségi jogkövetkezmény. Ezért a szerződés a határozathozattal, annak időpontjában megszűnik.

A fenti meghatározás szerinti első esetben az ítélethozatalig történt teljesítések egyenértékűségére tekintettel a felek között nincs mit elszámolni: a hatályossá nyilvánításnak tehát kizárólag jogalakító szerepe van, marasztalási nincs. A bíróság jogalakító döntése az, amely – a felek között a múltban kialakult tényhelyzet elismerésével – megteremti az érvénytelen szerződés ellenére bekövetkezett vagyonmozgások jogalapját. Ekként maga a bírósági határozat válik a természetben visszafordíthatatlan, ám egymással egyenértékű szolgáltatások alapjává, kötelmet keletkeztető tényállássá.

A fenti meghatározás szerinti második esetben a hatályossá nyilvánítás keretében a jogalakítással egyidejűleg marasztalás is történik, és a felek közötti tartozatlan szolgáltatások ellenértékének elszámolására is sor kerül a bíróság ítélete alapján.

Hangsúlyozandó, hogy hatályossá nyilvánításra a fenti meghatározás szerinti mindkét esetben csak akkor kerülhet sor, ha sem a teljesen érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánításának, sem az eredeti állapot helyreállításának nincs helye. [Az érvényessé nyilvánítás feltételeit lásd a 2. pontban. Az eredeti állapot helyreállítását a DH törvények hatálya alá tartozó szerződések esetén a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdése maga zárja ki.]

#### b) Marasztalás

A régi Ptk. 237. § (2) bekezdése szerinti határozathozatalig történő hatályossá nyilvánítás – összhangban az 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 6. pontjával és annak indokolásával – a bíróság olyan konstitutív hatályú (jogalakító) döntése, amelynek értelmében a bíróság a határozathozatalig a hatályossá nyilvánított szerződés alapján már teljesített egyenértékű szolgáltatásokat nem érinti, és a felek helyzetét csak a jövőre nézve, ex nunc hatállyal rendezi. Az ex nunc hatályú rendezés a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazásához hasonló elszámolást jelent, amelynek értelmében az adóst az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének a Ptk. 301. §-a szerinti késedelmi kamattal terhelt megfizetésére kötelezi a bíróság. Ha azonban a határozathozatalig is ellenszolgáltatás nélkül álló szolgáltatás maradt fenn, a bíróságnak ennek adós általi megtérítését is kifejezetten el kell rendelnie.

A hatályossá nyilvánítás ugyan nem szükségképpen jár marasztalással, ám a DH törvények hatálya alá tartozó kölcsönszerződések esetén helye lesz marasztalásnak, mert azok olyan múltban kötött szerződések, amelyek alapján már mind a kölcsönadó, mind a kölcsönvevő teljesített, ám a kölcsönadó a kölcsönvevőhöz képest előre teljesítésben van. A 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-a ezért megalapozottan rendelkezik úgy, hogy hatályossá nyilvánításra (az a szerinti jogalakításra) csak marasztalással egyidejűleg van lehetőség. Ez azonban a felperesre nem azt a kötelezettséget rója, hogy a felperesnek a saját marasztalását kellene kérnie, hanem csak azt, hogy a felperesnek a jogalakítási kereset körében határozott kérelmet kell előterjesztenie, megjelölve, hogy a szerződés érvényessé vagy hatályossá nyilvánítását kéri-e, és azt milyen tartalommal, majd a felülvizsgált elszámolás adatainak alapul vételével, a 2014. évi XL. törvény 3-5. §-aiban meghatározott elszámolási szabályok alkalmazásával – a tényekre és bizonyítékokra is kiterjedően – le kell vezetnie a felek közötti elszámolást. E levezetés eredményét a felperesnek közölnie kell abban az esetben is, ha a végeredmény szerint a felperes tartozik az alperesnek [2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdés, 37/A. § (1) bekezdés, Pp. 121. § (1) bekezdés c) pont]. Ez az eset az anyagi jognak az eljárásjogra gyakorolt hatásában tehát hasonlít a 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 7. pontjában és annak

indokolásában foglalt, az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó kérelmek értelmezéséhez. A közös elem az, hogy a felperesként indítványozott alperesi marasztaláshoz a felek közötti szolgáltatások anyagi jogi értelemben megkívánt összemérésére van szükség. Erre az adott esetben csak akkor kerülhet sor, ha a bíróság a felek egymással szembeni teljesítéseinek kölcsönös vizsgálatára akkor is jogosult, ha a felperes a saját marasztalását nem kéri és az alperes sem terjeszt elő a felperes marasztalására vonatkozó ellenkérelmet. A marasztalás azt azonban feltételezi, hogy az alperes jogról való lemondással kapcsolatos nyilatkozatot se tegyen.

### c) Hatályossá nyilvánítás esetén történő marasztalás a DH törvények hatálya alá tartozó szerződések vonatkozásában

A teljesen érvénytelen szerződés hatályossá nyilvánítása során a bíróságnak a 3. a) és b) pontban foglalt régi Ptk.-beli és Pp.-ből fakadó követelményeken túl

- a 2014. évi XL. törvény alapján a pénzügyi intézmény által a fogyasztónak már teljesített elszámolásra, és

- a 2014. évi LXXVII. törvény szerinti forintosításra, illetve kamatmódosításra

is figyelemmel kell lennie az egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések forintra átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2015. évi CXLV. törvény 28-29. §-a szerint meghatározott módon.

A kétszeres elszámolás tilalmának való megfelelést a hivatkozott törvénymódosítás technikailag úgy kívánja elősegíteni, hogy előírja a bíróság számára, hogy a hatályossá nyilvánítás keretében a perbeli marasztalás során

- vegye figyelembe a 2014. évi XL. törvény 38. § (6) bekezdése szerinti elszámolást, valamint

- maga is alkalmazza a 2014. évi XL. törvény 3-5. §-ában foglalt elveket, továbbá

- a 2014. évi LXXVII. törvény új 15/A. §-a szerint meghatározott átváltási árfolyamot és kamatszabályt.

E kívánalomnak a bíróság úgy tud eleget tenni, ha a szerződést – a fél kérelmének keretei között, a nyilvánvaló semmisségi okok hivatalbóli észlelési kötelezettségére is tekintettel –, abból a szempontból vizsgálja, hogy abban szerepel-e olyan, a fogyasztó fizetési kötelezettségével járó érvénytelenségi ok, amely túlmutat az árfolyamrés, illetve a tisztességtelen egyoldalú kamat-, költség-, és díjemelés miatti részleges érvénytelenségen, és az annak alapján megtörtént felülvizsgált elszámoláson. Ha szerepel ilyen ok, és az, vagy amellet más, fizetési kötelezettséggel ugyan nem járó érvénytelenségi ok a szerződés teljes érvénytelenségét eredményezi, és nincs mód a szerződés érvényessé nyilvánítására, akkor a bíróságnak az érvénytelenségi ok alapján a fogyasztónak felszámított összeget olyan szolgáltatásnak kell tekintenie, amellyel a 2014. évi XL. törvény 3-5. §-ai alkalmazásával a fogyasztónak a hatályossá nyilvánítás értelmében egy összegben megfizetendő tartozását csökkenteni kell. Az így kivonandó összegbe azonban a már felülvizsgált elszámolással érintett árfolyamrést nem lehet újból beleszámítani, tehát csak a fizetési kötelezettség szerinti összeg árfolyamrésszel csökkentett része az, amit a fogyasztó javára az ő tartozását csökkentő tényezőként a bíróságnak be kell tudnia.

Mindez tehát tételesen annyit jelent, hogy a bíróság a 2014. évi XL. törvény 38. § (6) bekezdése szerinti felülvizsgált elszámolást alapul véve állítja szembe egymással a kölcsönadó által folyósított, árfolyamréstől megtisztított kölcsönösszeget és a fogyasztó által teljesített, árfolyamréstől és tisztességtelen egyoldalú kamat-, költség-, díjmeléstől megtisztított, szerződés szerint fizetett/fizetendő törlesztőrészleteket. A bíróság az így szembeállított szolgáltatáshoz és ellenszolgáltatásokhoz képest veszi számba, hogy van-e még olyan fizetési kötelezettséget eredményező érvénytelenségi ok, amelyre a fogyasztó hivatkozott, illetve amelyre kiterjed a bíróság hivatalbóli észlelési kötelezettsége, és amelyből fakadóan a fogyasztó még fennálló tartozását tovább kell csökkenteni. Ha van ilyen érvénytelenségi ok, akkor az annak alapján a fogyasztó által fizetett/fizetendő összegből ki kell vonni az árfolyamrést, hiszen azt a felülvizsgált elszámolás már egyszer figyelembe vette: a felülvizsgált elszámolás ugyanis a szerződés valamennyi fizetési kötelezettségére vonatkozóan csökkentette a fogyasztó tartozásának összegét az árfolyamréssel akként, hogy azt túlfizetésként jóváírta a fogyasztó javára.

A hatályossá nyilvánítás szempontjából a forintosítás hatását akként kell figyelembe venni, hogy a felek szolgáltatásait csak a szerződés megkötésétől a 2014. évi LXXVII. törvény 10. §-a szerinti fordulónapig (2015. február 1-jéig) terjedő időre lehet devizában összevetni, ezt követően az egymással szembeállítandó szolgáltatásokat a 2014. évi LXXVII. törvény 10. §-a szerinti árfolyamon forintra kell átváltani. A forintosítás eredményként pedig már nem merül fel az árfolyamrés kétszeres figyelembevételének a veszélye, ezért a fentiek szerint kalkulált fogyasztói tartozás összegét az árfolyamrés összegével a forintosítást követően már nem kell csökkenteni. A 2014. évi LXXVII. törvény 11. §-a azt is meghatározza, hogy a forintosítást követően mi lesz a szerződés szerinti ügyleti kamat. A fogyasztó kamattartozását a bíróságnak erre tekintettel kell kalkulálnia.

A bíróság – a régi Ptk. 237. § (2) bekezdésén alapuló – marasztaló ítéletének rendelkező részében a fentieknek megfelelően kiszámított tartozás megfizetésére a Ptk. 301. §-a szerinti késedelmi kamattal terhelten kötelezi a fogyasztót. A késedelmi kamatot a tartozás tényleges megfizetéséig kell felszámítani.

### C.

A Tanácskozás résztvevői megvitatták **Dr. Szeghő Katalin**, a Szegedi Ítéltábla tanácselnöke által készített „**Deviza alapú szerződések- elszámolási kérdések**” című vitaanyagot, amelyet a Szerző a 2015. szeptember 28-án megtartott kollégiumvezetői értekezleten szóban már előadott. A vitaanyag végigvette, hogy az ún. devizahiteles perekben leggyakrabban hivatkozott Ptk., valamint Hpt. szerinti érvénytelensége mennyiben vezethetett az ilyen szerződések részleges-, illetve teljes érvénytelenségére, valamint hogy ilyen esetben melyek lehetnek az alkalmazható érvénytelenségi jogkövetkezmények.

A vitaanyag az eddigi tapasztalatokat akként összegezte, hogy az adósok által „szokásosan” megjelölt okok alapján a deviza alapú szerződések érvénytelensége (részleges érvénytelensége) két kivételtől eltekintve többnyire nem állapítható meg. Az egyik kivétel a

Hpt. 213. § (1) bekezdésében előírt tartalmi elemek hiánya a lakossági fogyasztási kölcsönszerződéseknél, a mások egyes szerződési feltételek tisztességtelensége. Az előbbi körbe tartozó érvénytelenségi okok rendszerint kiküszöbölhetőek a tartalmi hiányosság pótlásával (pl. meghatározható az ügyleti kamat vagy a THM éves %-os értéke), de ez a felek közötti elszámolást annak összecszerúságát illetően nem fogja érinteni. Az egyes feltételek tisztességtelenségének megállapítása pedig általában csak részleges érvénytelenséget eredményez: azzal a következménnyel jár, hogy az adott feltételre jog vagy kötelezettség nem alapítható, és a szerződést a tisztességtelen feltétel kihagyásával kell teljesíteni, vagy ha ez nem lehetséges, diszpozitív szabállyal helyettesíteni. Ez azonban magát a szerződés lényeges feltételei szerinti elszámolást rendszerint nem érinti.

#### D.

Az értekezlet második napján a Tanácskozás résztvevői megvitatták **Dr. Parlagi Mátyás**, a Fővárosi Törvényszék Polgári Kollégiumának kollégiumvezető helyettese által „**A 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-ai alapján előterjeszhető kereseti kérelmek, és azok követelményei**” címmel tartott vitaindító előadást.

A 2014. évi XXXVIII. törvény (DH1 tv), a 2014. évi XL. törvény (2014. évi XL. törvény) és 2014. évi LXXVII. törvény (DH3 törvények) hatálya alá tartozó szerződésekkel kapcsolatban előterjesztett leggyakoribb kereseti kérelmek az alábbi főbb csoportokra oszthatóak:

- A) érvénytelenség megállapítása iránti kereset,
- B) számadási kereset,
- C) az érvénytelenség további jogkövetkezménye iránti kereset.

#### **A) Az érvénytelenség megállapítása iránti kereset**

##### 1. Fennálló és megszűnt szerződés teljes érvénytelenségének megállapítása iránti kereset

A DH törvények hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-ai alapján a felperes nem kérheti a szerződés teljes érvénytelenségének a megállapítását. Ha a felperes keresete mégis erre irányul, úgy eredménytelen hiánypótlást követően a kereset érdemben nem bírálható el, és – attól függően, hogy a perindítás hatályai beálltak-e – a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, vagy az eljárást meg kell szüntetni, ha a felperes a szerződés érvénytelenségének megállapítása iránti kereseti kérelem mellett más kereseti kérelmet nem terjesztett elő.

E kereseti kérelem esetén nem kell különbséget tenni a fennálló és a megszűnt szerződések között, hiszen mindkét esetben tiltott a teljes érvénytelenség megállapítása iránti kereset érdemi elbírálása.



## 2. Fennálló és megszűnt szerződés részleges érvénytelenségének megállapítása iránti kereset

A DH törvények hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-ai alapján főszabály szerint a felperes nem kérheti a szerződés egyes rendelkezései érvénytelenségének a megállapítását sem. Ha a felperes keresete mégis erre irányul, úgy eredménytelen hiánypótlást követően a kereset érdemben nem bírálható el, és a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, vagy az eljárást meg kell szüntetni, ha a felperes a részleges érvénytelenség megállapítása iránti kereseti kérelem mellett más kereseti kérelmet nem terjesztett elő.

Ez alól a főszabály alól kivételt képez az a korábbi emlékeztetőben írt esetkör, amikor a kereset olyan szerződési feltétel részleges érvénytelenségének a megállapítására vonatkozik, amely alapján a felek között teljesítés nem történt, így fizetési kötelezettségnek, elszámolásnak fogalmilag nem lehet helye. Ebben az esetben a felperes kérheti a fizetési kötelezettséggel nem járó szerződési feltétel részleges érvénytelenségének a megállapítását, függetlenül attól, hogy a szerződés fennáll-e még, vagy megszűnt.

Ha a részleges érvénytelenségre vonatkozó keresettel érintett szerződési feltétel alapján teljesítés történt, úgy az e feltétel részleges érvénytelenségének megállapítására vonatkozó kereseti kérelem esetén sem kell különbséget tenni a fennálló és a megszűnt szerződések között, figyelemmel a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-aira, hiszen mindkét esetben tiltott a részleges érvénytelenség megállapítására vonatkozó kereset érdemi elbírálása.

Ha a részleges érvénytelenségre vonatkozó keresettel érintett szerződési feltétel alapján teljesítés történt, és a szerződés megszűnt, úgy a részleges érvénytelenség jogkövetkezményeként a kikötés „kiesik” a szerződésből, és a szerződési feltétel kiesése ellenére a szerződéses feltétel alapján teljesítő fél – a másik fél jogalap nélküli gazdagodására alapítva – követelheti a kiesett feltétel alapján megfizetett összeg visszatérítését, vagyis lehetőség van a felek közötti elszámolásra kiterjedő és összességében megjelölt, határozott kérelem előterjesztésére.

Ha a részleges érvénytelenségre vonatkozó keresettel érintett szerződési feltétel alapján teljesítés történt, és a szerződés még fennáll – esetlegesen a fél az esedékessé váló törlesztőrészletekben folyamatosan teljesíti is az érvénytelennek állított szerződési feltételen alapuló fizetési kötelezettségét –, ettől még alkalmazandóak a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-ai, amelyek tiltják a részleges érvénytelenség megállapítása iránti kereset érdemi elbírálását.

Annak a kérelemnek sincs anyagi jogi alapja, hogy a bíróság a jövőre nézve állapítsa meg a felperest terhelő havi törlesztőrészletek összegét, mert nincs olyan anyagi jogszabály által biztosított jog, melyet a felperes ilyen kereseti kérelemmel érvényesíthetne, így az ilyen tartalmú kereseti kérelmet érdemben kell elutasítani.

A felperes a fennálló szerződés már teljesített időszakai vonatkozásában viszont nincs elzárva attól, hogy a szerződési feltétel érvénytelenségét – és így a szerződésből való kiesését – állítva az alperes jogalap nélküli gazdagodására alapítva követelje a kiesett feltétel alapján megfizetett összeg elszámolását Ennek körében a 2014. évi XL. törvény 37/A. §-a alapján a 3-5. §-ok szerinti elszámolás során a 38. § (6) bekezdése szerinti felülvizsgált elszámolást kell alapul venni akként, hogy az abban megállapított folyósított, illetve törlesztett összegekhez képest kell meghatározni az újabb részleges érvénytelenséget eredményező szerződési rész

alapján a fogyasztó által törlesztett, ám a részleges érvénytelenség miatt javára előtörlesztésként beszámítandó pontos marasztalási összeget. Mivel a szerződés ekkor még fennáll, abból fakadóan a felperesi fogyasztó tartozik az alperesi pénzügyi intézmény felé, ezért – bár a felperesnek szükségképpen csak marasztalásra irányulhat a keresete – nem lehetséges az alperesi pénzügyi intézmény kötelezése az újabb érvénytelen feltétel alapján történt teljesítés visszafizetésére, azt a 2014. évi XL. törvény 37/A. §-a és a 3. § (1) bekezdése alapján a fogyasztó javára túlfizetésként kell elszámolni. Erre figyelemmel a felperes kereseti kérelmének és alapos kereset esetén a bírósági ítélet rendelkező részének azt kell tartalmaznia, hogy „A bíróság kötelezi az alperest, hogy a [...] szerződés [...] érvénytelen feltétele alapján a felperes által megfizetett [...] forint összeget a felperes javára túlfizetésként számolja el.”

**B) Számadási kötelezettség megállapítása, számadás helyességének megállapítása, valamint a számadási kötelezettség megállapítása és a felperes által előterjesztett számadás helyességének megállapítása iránti kereset (a továbbiakban: számadási kereset)**

A Pp. 123. §-ának első mondatán alapuló számadási keresetek is megállapítási keresetek. Kérdés ezért, hogy a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-ainak a megállapítási keresetek tilalmára vonatkozó rendelkezései kiterjednek-e a számadási keresetekre. Ahogy a 2015. szeptember 28-án megtartott konzultáció emlékeztetőjének II/1. pontja is tartalmazza, a 2014. évi XL. törvény fenti rendelkezései csak az érvénytelenség megállapítása iránti megállapítási kereset előterjesztését nem teszik lehetővé, így bármilyen más megállapítási kereset (pl: szerződés létre nem jöttének megállapítása, a jövőbeli törlesztőrészek összegének megállapítása stb.) előterjeszhető. Az ilyen, nem a szerződés teljes vagy részleges érvénytelenségére vonatkozó megállapítási kereseteket érdemben kell elbírálni, és ha annak feltételei hiányoznak, ítéletben kell elutasítani.

A Pp. 123. §-ának első mondatán alapuló számadási keresetek ugyan megállapítási keresetek, de ebben az esetben a kereset nem az érvénytelenség megállapítására, hanem a számadás (fennállásának, helyességének, fennállásának és helyességének) megállapítására vonatkozik, így az ilyen keresetek előterjesztése és érdemi elbírálása nem tiltott a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-ai alapján.

A számadási keresetek megállapításra irányulnak, de nem vonatkoznak rájuk a megállapítási keresetek – Pp. 123. § második mondatában – megjelölt feltételei, vagyis számadási keresetek esetén nem szükséges vizsgálni, hogy a kért megállapítás a felperesi jogmegóváshoz szükséges-e, az az alperessel szemben szükséges-e, és a felperes teljesítést (marasztalást) követelhet-e. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felperes számadási keresetét bármilyen jogviszonyban alappal előterjeszhetne, feltétel nélkül sikerrel érvényesíthetne. A Pp. 123. §-ának második mondata csak a megállapítási keresetek előterjeszhetőségének eljárásjogi feltételeit, az első mondata pedig – e feltételek megkövetelése nélkül – a számadási keresetek lehetséges fajtáit jelöli meg. Ettől még a megállapítási/számadási kereset esetén az érvényesíteni kívánt jog nem a Pp. 123. §-a, hanem az az anyagi jogi rendelkezés, amely lehetővé teszi a keresettel érvényesített igény támasztását. Erre figyelemmel számadási kereset esetén mindig a felek közötti jogviszonyt kell vizsgálni, és ez alapján kell elbírálni, hogy a felek közötti jogviszony alapján az alperesnek fennáll-e jogszabályból vagy szerződésből eredő számadási/elszámolási kötelezettsége a felperessel szemben [BH1993.

249.]. Ha a felek közötti jogviszonyt szabályozó jogszabályok vagy a felek szerződése alapján az alperesnek fennáll ilyen kötelezettsége, úgy a felperes előterjeszthet számadási keresetet, ennek hiányában az ilyen keresetet ítélettel el kell utasítani.

Számadási/elszámolási kötelezettség terheli a régi Ptk. alapján

- a gondnokot évente [20/D. §],
- a zálogjogosultat a zálogkötelezettel szemben a zálogtárgy értékesítése után [258. § (3) bekezdés],
- kézizálogjog jogosultját a zálogtárgy hasznaival kapcsolatban [265. § (4) bekezdés],
- óvadék jogosultját a kötelezettel szemben [271. § (3) bekezdés],
- a megbízottat a megbízóval szemben a megbízási szerződés megszűnésekor [479. § (2) bekezdés],
- a polgári jogi társaság tagjait évente [571. § (1)-(2) bekezdés], valamint a társaság megszűnésekor [578/A. § (1) bekezdés].

A régi Ptk. alapján hitel vagy kölcsönszerződés alapján számadási/elszámolási kötelezettség nem áll fenn. Ha a felperes számadási keresetet terjeszt elő, úgy mindig a felek jogviszonyát létrehozó szerződés tartalma, valamint az adott szerződésre irányadó speciális jogszabályok alapján kell abban a kérdésben állást foglalni, hogy az alperest terheli-e számadási/elszámolási kötelezettség. Ha nem, úgy a számadási keresetet – a számadás tartalmának érdemi vizsgálata nélkül – ítélettel el kell utasítani.

### 1. Fennálló vagy megszűnt szerződés teljes érvénytelenségére alapított számadási kereset

A fentiekben kifejtettek szerint számadási/elszámolási kötelezettség a felek közötti jogviszonyból eredhet, jogszabály, vagy a felek szerződése alapján. A felperes ezért sikerrel nem alapíthatja keresetét arra, hogy a felek közötti szerződés teljesen érvénytelen, és ezért terjeszt elő számadási keresetet, hiszen ha a felek közötti szerződés érvénytelen, akkor a szerződésre jogosultságot – így számadásra való jogosultságot – nem lehet alapítani. Ha a felperes a szerződés teljes érvénytelenségét állítja, akkor az érvénytelenség további jogkövetkezményei iránt terjeszthet csak elő keresetet, ezért ilyen esetben a számadási keresetet érdemben ítélettel el kell utasítani. Mindezek egyaránt vonatkoznak a fennálló és a megszűnt szerződésekre is.

### 2. Fennálló vagy megszűnt szerződés részleges érvénytelenségére alapított számadási kereset

Ha a felperes fennálló vagy megszűnt szerződés részleges érvénytelenségére alapítva terjeszt elő számadási keresetet, úgy először abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy a felek jogviszonyát létrehozó szerződés, valamint az adott szerződésre irányadó speciális jogszabályok alapján az alperest terheli-e számadási/elszámolási kötelezettség. Ha nem, úgy a számadási keresetet – a részleges érvénytelenség és a számadás tartalmának érdemi vizsgálata nélkül – ítélettel el kell utasítani.

Ha a felek jogviszonya alapján az alperest számadási/elszámolási kötelezettség terheli, úgy lehetséges, hogy a szerződés valamely feltételének érvénytelenségét – és így annak kiesését – állítva kéri annak figyelembevételét a számadás helyessége körében. Ebben az esetben először el kell bírálni a részleges érvénytelenség kérdését, majd annak eredményét figyelembe véve kell dönteni a számadás helyességéről.

A felek jogviszonya – a számadási kötelezettséget előíró szerződéses vagy jogszabályi rendelkezés tartalma – alapján lehet abban a kérdésben állást foglalni, hogy a felperes csak a jogviszony megszűnésekor, vagy ezt megelőzően is kérhet-e számadást. Ha csak a jogviszony megszűnésekor kérhető a számadás, akkor fennálló szerződés esetében a számadás követelése időelőtti, ezért a Pp. 130. § (1) bekezdés f) pontja alapján a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, vagy a Pp. 157. § a) pontja alapján a pert meg kell szüntetni.

Ha a szerződés megszűnt, akkor érdemben kell elbírálni a számadási kötelezettség fennállását, ha pedig ez fennáll, akkor először a részleges érvénytelenségről, majd annak eredményeként a számadás helyességéről kell határozni.

### **C) Az érvénytelenség további jogkövetkezménye iránti kereset**

A fentiek alapján, a 2014. évi XL. törvény 37. és 39. §-ainak rendelkezéseire figyelemmel, külön feltételek nélkül csak a szerződés érvénytelenségének további jogkövetkezményei iránt lehet előterjeszteni a keresetet, és főszabályként érdemben csak az ilyen kereset bírálható el. A gyakorlat számára azonban jelentős problémát jelent, hogy ezeknél a kereseteknél milyen módon kell a keresetet előterjeszteni, mi a kereseti kérelem határozottságának elvárt szintje. A helyes dogmatikai álláspont kialakítását nagymértékben nehezíti, hogy ennek során összhangba kell hozni a Ptk., a Pp. és a 2014. évi XL. törvény eltérő tartalmú rendelkezéseit.

#### **1. A teljes és részleges érvénytelenség alapvető különbsége**

A többségi álláspont szerint a tisztességtelen szerződési feltételből eredő részleges érvénytelenség jogkövetkezménye tekintetében a 93/13/EGK irányelv 6. cikk (1) bekezdéséből, valamint annak EU Bíróság általi értelmezéséből (Banco Espanol és Kásler ügyek) az következik, hogy részleges érvénytelenség esetén a szerződés bíróság általi érvényessé nyilvánításának nincs helye, hanem a tisztességtelen feltétel ex lege kiesik, így a szerződést e nélkül kell teljesíteni. Ebből pedig az is következik, hogy részleges érvénytelenség esetén a szerződés hatályossá nyilvánítása is kizárt, tekintve, hogy a tisztességtelen feltétel már a szerződés megkötésétől nem jelenthet kötelezettséget a fogyasztónak, az ex lege kiesik a szerződésből, valamint a részleges érvénytelenség önmagában a szerződés megszűnését sem eredményezheti.

Mindezek alapján részleges érvénytelenség esetén nem jöhet szóba a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdése szerinti érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás, így csak a tartozatlan szolgáltatás visszatérítése iránti marasztalási kereset előterjesztése lehetséges. A 2014. évi XL. törvény normaszövege ebből a szempontból dogmatikailag pontatlan. Részleges érvénytelenségre irányuló kereset esetén a felperest ezért nem kell felhívni arra, hogy az érvényessé vagy a hatályossá nyilvánítás jogkövetkezményét kéri-e, hiszen ez nem lehetséges.

Részleges érvénytelenség esetén a felperesnek a felek közötti elszámolásra kiterjedő és összegszerűen is megjelölt, marasztalásra irányuló határozott kérelmet kell előterjesztenie.

## 2. Megállapítás vagy marasztalás általában

A Pp. élesen megkülönbözteti egymástól a megállapításra és a marasztalásra irányuló kereseti kérelmeket oly módon, hogy a megállapítási kereset mindig kivételt jelent, megállapítást csak bizonyos feltételek esetén lehet kérni a bíróságtól. A Pp. 123. §-ának harmadik feltételéből („teljesítést nem követelhet”) egyértelmű az is, hogy a megállapítási és marasztalási kereset kizárja egymást, hiszen megállapításra irányuló kereseti kérelemnek csak akkor van helye, ha marasztalásra (teljesítésre) irányuló kereseti kérelem nem terjeszthető elő. Fogalmilag kizárt tehát az a lehetőség, hogy a felperes megállapítást és marasztalást is kérjen, hiszen ha lehetséges marasztalás, akkor kizárt a megállapítás. A kétfajta kereseti kérelem a vagylagosság viszonyában áll egymással, ezért a felperesnek mindig választania kell: a szerződés érvénytelenségét állítva vagy megállapítási, vagy marasztalási keresetet terjeszt-e elő.

A 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdésének normaszövege szerint viszont a szerződés érvénytelenségének vagy a szerződés egyes rendelkezései érvénytelenségének megállapítását a bíróságtól a fél csak az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazására is kiterjedően kérheti. A normaszöveg a fentiek alapján dogmatikailag helytelen – hasonlóan a régi Ptk. 239/A. § (1) bekezdésének normaszövegéhez –, mert olyan lehetőségre utal, mely szerint a felperes egyidejűleg kérhetné a szerződés érvénytelenségének a megállapítását, valamint a jogkövetkezmények alkalmazását. Ezzel szemben – dogmatikailag helyesen – a felperes vagy az érvénytelenség megállapítását, vagy a jogkövetkezmény alkalmazását kérheti.

Mindebből következik, hogy a 2014. évi XL. törvény 37. §-ának értelmezése alapján – az I/A/2. pont második bekezdésében írt egyetlen kivétellel – a felperes a szerződés érvénytelenségének vagy a szerződés egyes rendelkezései érvénytelenségének a megállapítását egyáltalán nem kérheti, hanem az érvénytelenség jogkövetkezménye iránt kell keresetet előterjesztenie.

## 3. A felperesi kereseti kérelem határozottságának elvárt szintje

A kereset egy anyagi jogszabály által biztosított valamely jog érvényesítését jelenti, mellyel kapcsolatos eljárási szabályokat a Pp. tartalmazza. A perbeli jogérvényesítés lehetőségeire, követelményeire vonatkozó Pp.-ben rögzített rendelkezésektől csak akkor és annyiban lehet eltérni, amennyiben azt valamely speciális jogszabály lehetővé teszi. Ilyen speciális törvényi rendelkezés esetén is csak akkor és annyiban nem érvényesülnek a Pp. szabályai, amennyiben felülírja őket a speciális rendelkezés. Ennek hiányában – a speciális rendelkezéssel nem érintett körben – a Pp. általános szabályait kell alkalmazni. A szerződés érvénytelenségének jogkövetkezménye iránti kereset vonatkozásában a kérelemhez kötöttség csak speciálisan érvényesül, mert az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása körében a fél kérelmének tartalma a bíróságot nem köti, de ez nem jelenti azt, hogy a felperes keresetlevelének, és az abban előterjesztett kereseti kérelemnek ne kellene a Pp. 121. § (1) bekezdésében írt követelményeknek megfelelnie.

A Pp. 121. § (1) bekezdés e) pontja alapján a felperesnek a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet kell előterjesztenie. A kereset határozottságának első lépcsője: egyértelmű legyen, hogy a felperes az alperest marasztalni (kötelezni) kéri valamire, vagy valaminek a megállapítását kéri, vagy jogalakítást kér a bíróságtól. A kereset határozottságának második lépcsője: egyértelmű legyen, hogy a felperes pontosan minek a megállapítását, milyen jogalakítást kér, pontosan mire kéri kötelezni az alperest.

A 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdése alapján a felperes az érvénytelenségnek csak két jogkövetkezménye – az érvényessé vagy a hatályossá nyilvánítás – között választhat. Mindkét választható jogkövetkezmény a bíróság konstitutív hatályú döntésére vonatkozik, tehát a felperes keresete jogalakításra irányul. Ugyanakkor a kereseti kérelemnek mindkét esetben ki kell terjednie a felek közötti elszámolásra, annak összecszerúségére, és ebben a körben is határozott (marasztalási) keresetet kell tartalmaznia. A felperes keresetének tehát jogalakításra és marasztalásra kell irányulnia.

A többségi álláspont szerint a Pp. 121. § (1) bekezdés c) és e) pontjai, valamint a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdése és 37/A. §-a alapján a felperesnek a felülvizsgált elszámolás adatainak alapul vételével, a DH2 tv-ben meghatározott elszámolási szabályok [2014. évi XL. törvény 3-5. §] alkalmazásával le kell vezetnie a felek közötti elszámolást, ebben a körben is meg kell jelölnie a tényeket és azok bizonyítékait, majd annak végeredménye alapján – a jogalakítási és a marasztalási keresetre is irányadó, fenti követelményeknek megfelelő – határozott kérelmet kell előterjesztenie. A 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdése szerint a felperesnek nem csak a jogkövetkezményre irányuló (jogalakítási) kereset, hanem az elszámolásra is kiterjedő, összecszerűen is megjelölt (marasztalási) kereset körében is határozott kérelmet kell előterjesztenie. A 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdése a határozott kérelem követelményét nem szűkíti le a jogalakítási keresetre, hanem a jogkövetkezmény teljes alkalmazása körében – amely a fentiek szerint dogmatikailag magában foglalja a jogalakítást és a marasztalást is – megköveteli azt.

#### 4. A felperesnek kérnie kell-e a saját marasztalását?

Kérdésként merül fel, hogy ha a kért jogalakításhoz – érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás – kapcsolódóan levezetett felperesi elszámolás eredménye szerint a felperes lenne köteles fizetésre, úgy a felperesnek kérnie kell-e önmaga marasztalását. Ezzel a kérdéssel már a 2015. IX. 28-i értekezleten is foglalkoztak a kollégiumvezetők (lásd: Emlékeztető 3. pont).

Az egyik álláspont szerint a felperes nem köteles a saját marasztalását kérni, hiszen a felperes kereseti kérelme csak az alperessel szembeni kérelemként értelmezhető.

Felmerülhet olyan álláspont is, amely abból indul ki, hogy a felperes kérelme az érvénytelenség jogkövetkezményének bíróság általi alkalmazására irányul. Ha a felperes ezt kéri, és ennek az az általa megjelölt eredménye, hogy a felperes jogalakításra irányuló kereseti kérelmének alaposágából egyenesen következik a felperes fizetési kötelezettsége, akkor a felperesnek a marasztalási kereset körében saját maga marasztalását kell kérnie, mert az elszámolásra kiterjedő és összecszerűen is megjelölt kereseti kérelem csak ebben az esetben határozott [2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdés utolsó mondata].

A Tanácskozás azt a köztes álláspontot fogadta el, hogy a felperesnek a jogalakítási kereset körében határozott kérelmet kell előterjesztenie, megjelölve, hogy a szerződés érvényessé vagy a hatályossá nyilvánítását kéri-e, azt pontosan milyen tartalommal kéri [2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdés], majd a fenti követelményeknek megfelelően a felülvizsgált elszámolás adatainak alapul vételével, a DH2 tv-ben meghatározott elszámolási szabályok alkalmazásával – a tényekre és bizonyítékokra is kiterjedően – le kell vezetnie a felek közötti elszámolást [2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdés, 37/A. § (1) bekezdés, Pp. 121. § (1) bekezdés c) pont], és ennek eredményét közölnie kell abban az esetben is, ha a végeredmény szerint a felperes tartozik az alperesnek [2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdés], de nem kell kifejezett kérelmet előterjesztenie a saját marasztalására. Ez az álláspont összhangban áll a 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 7. pontjának indokolásával, amely bár az eredeti állapot helyreállításának esetére vonatkozik, ugyanakkor anyagi jogi értelemben az érvényessé és hatályossá nyilvánítás esetén is a tartozatlan szolgáltatások kölcsönös, pénzbeli elszámolására kerül sor.

#### 5. A kereseti kérelem az elutasítás/megszüntetés körében milyen mélységig vizsgálható?

A 2015. szeptember 28-án megtartott konzultáció emlékeztetőjének II/1. pontjában írtak, valamint a fentiek alapján az elutasítás/megszüntetés körében az nem vizsgálható, hogy egy nem a szerződés érvénytelenségére alapított megállapítási/számadási kereset vonatkozásában a megállapítási/számadási kereset feltételei fennállnak-e vagy sem, mert ezt a per érdemében, ítélettel kell elbírálni.

a) Kérdésként merült fel, hogy ha a felperes hatályossá nyilvánítást kér, de az általa kért jogkövetkezmény tartalmában ténylegesen eredeti állapot helyreállítására irányul, úgy az eljárás megszüntethető-e, vagy a keresetlevél idézés kibocsátása nélkül elutasítható-e?

Többségi álláspont szerint, ha a felperes – annak tartalmának megjelölése mellett – egyértelműen hatályossá nyilvánítást kér, levezeti a hatályossá nyilvánításhoz szükséges elszámolást a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdésében és a 37/A. §-ában írtak szerint, feltüntetve az alapul szolgáló tényeket és bizonyítékokat, majd ennek eredményeként határozott marasztalási kérelmet terjeszt elő, úgy eleget tett a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdésében írt követelményeknek, ezért nincs helye a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának vagy az eljárás megszüntetésének. A per érdemére tartozó kérdés, hogy a bíróság a hatályossá nyilvánítás körében ténylegesen milyen tartalmú elszámolást tart helyesnek.

b) Kérdésként merült fel az is, hogy a felek közötti elszámolásra kiterjedő és összecszerűen megjelölt határozott kérelemhez szükséges-e a teljes matematikai levezetés, vagy ha van összecszerűségében határozott kereseti kérelem az elszámolás körében (tehát ha a felperes megjelölte, hogy melyik jogkövetkezmény alkalmazását kéri és annak kapcsán az elszámolás eredménye mi, vagyis hogy mekkora összeg visszafizetésére kéri adott esetben kötelezni az alperest), akkor az elég a tárgyalás kitűzéséhez.

Többségi álláspont szerint, ha az elszámolás keretében előadott tények, összecszerűségek oly mértékig hiányosak, melyek alapján megállapítható, hogy a felperes nem teljesítette a fentiekben megjelölt, a 2014. évi XL. törvény 37. § (1) bekezdésében és 37/A. §-ában részletezett feltételeket, abban az esetben lehetséges a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli

elutasítása vagy az eljárás megszüntetése. E követelmények teljesítését mindig a konkrét ügy körülményei alapján lehet egyedileg elbírálni.

Dr. Wellmann György s.k.  
kollégiumvezető

Dr. Orosz Árpád s.k.  
kollégiumvezető-helyettes